

АНА ТІЛІ

ЖӘНЕ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫ

1-бөлім

*Жалпы орта білім беретін мектептердің
1- сыныбына арналған оқулық*

*Өзбекстан Республикасы Халыққа білім беру
министрлігі баспаға ұсынған*

Жаңа басылым

ТАШКЕНТ – 2021

УУК 811.512.122(075.3)
КБК 81.2(5Каз)я72
А 14

Құрастырушылар:

Н. Абдувалитов, М. Байтураева, Б. Джулдибекова

Пікір жазғандар:

- А. Нисанбаева** – Низами атындағы ТМПУ доценті, педагогика ғылымдарының кандидаты.
Г. Сулеева – Бектемир ауданы 290-мектеп бастауыш сынып оқытушысы.
З. Сарсенова – Төменгі Шыршық ауданы 12-мектеп бастауыш сынып оқытушысы.

ШАРТТЫ БЕЛГІЛЕР:

Айтылым

Сұрақтар

Жазылым

Оқылым

Республикалық мақсатты кітап қоры қаржысы есебінен басылды.

Оригинал макет және дизайн концепциясын Республикалық білім орталығы жасады.

Ана тілі және оқу сауаттылығы 1-сынып [Мәтін]: оқулық / Н. Абдувалитов [тағы басқ.] 1-бөлім. – Ташкент: Республикалық білім орталығы, 2021. – 104 б.

УУК 811.512.122(075.3)
КБК 81.2(5Каз)я72

МАЗМҰНЫ

I тарау. Мен, сен, ол және олар	5
1-сабақ. Менің жанұям.....	5
2-сабақ. Бұлар маған кім?.....	6
3-сабақ. Менің туыстарым.....	8
4-сабақ. Өз үйім-өлең төсегім.....	9
5-сабақ. Абай.....	10
6-сабақ. Аулада.....	11
7-сабақ. Ташкент.....	12
8-сабақ. Отан.....	14
9-сабақ. Өзбекстан.....	15
10–11-сабақтар. Менің күн тәртібім.....	17
12-сабақ. Ертеңгілік жаттығулар.....	19
13-сабақ. Салауатты өмір салты.....	21
14-сабақ. Үстел теннисі.....	22
15-сабақ. Спорт түрлері.....	23
16-сабақ. Менің бос уақытым.....	25
17-сабақ. Мерекелер.....	27
18-сабақ. Сыйлық.....	28
19-сабақ. Жаңа жыл.....	29
20-сабақ. Туған күн.....	30
21-сабақ. Сенің бүгін туған күнің.....	32
22-сабақ. Айналайын.....	33
23-сабақ. Мен не үйрендім?.....	34
II тарау. Табиғат сыйы. Жасыл ғаламшар	36
24-сабақ. Табиғат сыйы.....	36
25-сабақ. Су айналымы.....	37
26-сабақ. Кемпірқосақтың жеті түсі.....	38
27-сабақ. Табиғатпен дос болам.....	40
28-сабақ. Ұнатам.....	41
29-сабақ. Бұтақ пен Терек.....	43
30-сабақ. Аққайың.....	44
31-сабақ. Жасыл бағым жайнаған.....	45
32-сабақ. Бидай мен кекіре.....	46
33-сабақ. Туған өлке.....	48
34-сабақ. Төрт мезгіл.....	50
35-сабақ. Қыс келді.....	51

36-сабақ.	Көктем.....	52
37-сабақ.	Үй жануарлары.....	54
38-сабақ.	Үй жануарларының таласы.....	55
39-сабақ.	Жанашыр Жандос.....	57
40-сабақ.	Бөрте мен Нұржан.....	59
41-сабақ.	Күшіктің иесі кім?.....	60
42-сабақ.	Ізшіл.....	62
43-сабақ.	Құсбегі.....	63
44-сабақ.	Жасыл теңіз тасбақасы.....	64
45-сабақ.	Дельфин.....	66
46-сабақ.	Мен не үйрендім?.....	67
III тарау.	Денсаулық терең байлық.....	68
47-сабақ.	Шие тергенде.....	68
48-сабақ.	Жемістер мен көкөністер.....	70
49-сабақ.	Қияр мен қырыққабат.....	71
50-сабақ.	Жеміс бағында.....	72
51-сабақ.	Жүзім жегісі келген Қасқыр.....	73
52-сабақ.	Көкөніс.....	75
53-сабақ.	Дәрумендер.....	76
54-сабақ.	Сәбіз.....	77
55–56-сабақтар.	Тәнім менің тіл қатар.....	78
57-сабақ.	Менің жадым – менің байлығым.....	81
58-сабақ.	Ақ серек пен көк серек.....	82
59-сабақ.	Тақия тастау.....	83
60-сабақ.	Тоғызқұмалақ.....	84
61-сабақ.	Асық.....	85
62-сабақ.	Арқан тарту.....	87
63-сабақ.	Спорт.....	87
64-сабақ.	Спорт үйірмесі.....	89
65-сабақ.	Футбол.....	90
66–67-сабақтар.	Хоккей.....	92
68-сабақ.	Ирода Төлегенова.....	94
69-сабақ.	Мен не үйрендім?.....	95
70–71-сабақтар.	Қайталау.....	96
Өткен тақырыптарды қайталау.....		100

I ТАРАУ. МЕН, СЕН, ОЛ ЖӘНЕ ОЛАР

1-сабақ. Менің жанұям

 Менің атым – Ержан. Менің жанұям үлкен. Жанұямда сегіз адам бар. Олар: атам, әжем, әкем, анам, әпкем, інім, қарындасым және мен.

5

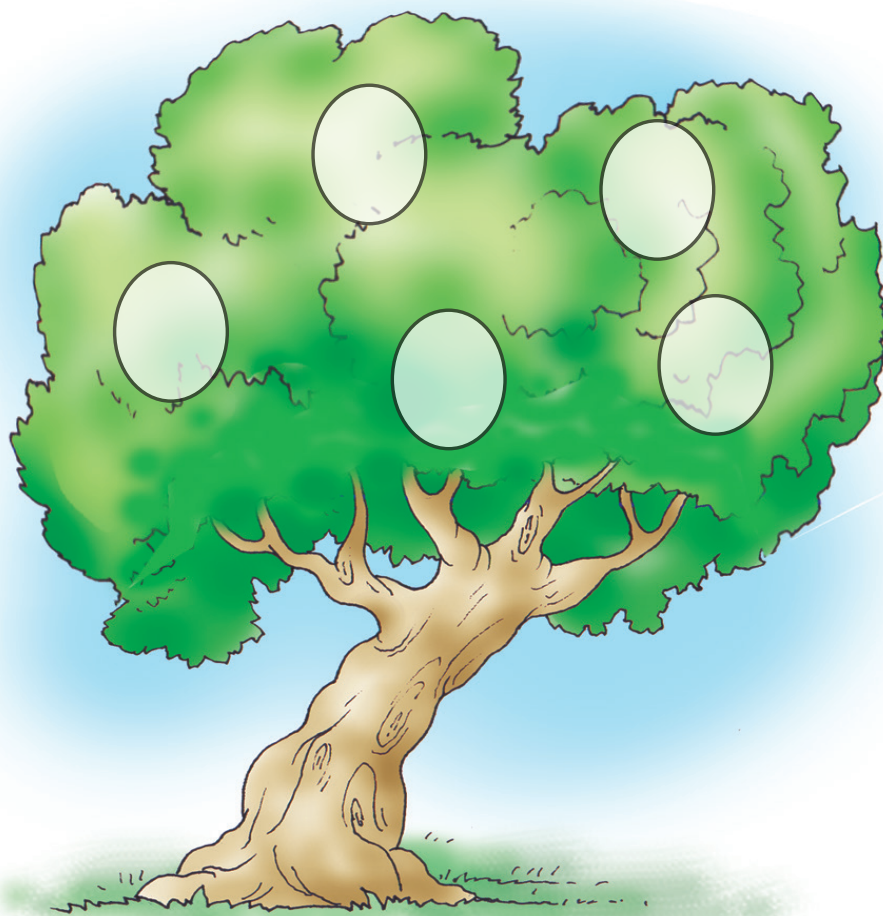
?

1. Суретте кімдер бейнеленген?
2. Олардың көрінісін суреттеп бер?
3. Олар не істеп жатыр?
4. Жанұямызда кімдер өмір сүреді?

Кісінің аты-жөні бас әріптен басталып жазылады: Айдана, Айнұр, Нұрислам, Қайрат.

1-тапсырма. Қызықты жаттығу.
Шежіре ағашын жарату.

6

1. Ақ қағазға алма ағашының суретін салу.
2. Алма көрінісіндегі қағаз бөліктерін қию.
3. Алма бөліктеріне жанұя мүшелірінің аты-жөнін қатесіз жазу.
4. Алма бөліктерін ағашқа желімдеу.

2-сабақ. Бұлар маған кім?

1-тапсырма. Суреттер мен сөздерді сәйкестендір. Сөйлем құрап жаз.

Үлгі: Менің әпкем ақылды.

Менің

батыр.

Менің

ақылды.

Менің

көңілді.

Менің

әдемі.

2-тапсырма. Бұлар маған кім?

Нағашы – анамның ағасы, інісі.

Нағашы атам – _____

Нағашы әжем – _____

Нағашы әпкем – _____

3-сабақ. Менің туыстарым

1-тапсырма. Суреттердің орнына қажетті сөздерді қойып оқы.

-ді

-ды

Мен

-ды жақсы көремін.

-ді

-ді

-ды

2-тапсырма. Суреттердің орнына қажетті сөздерді қойып жаз.

8

Менің

шахмат ойнайды.

Менің

әткеншек тебеді.

Менің

велосипед тебеді.

4-сабақ. Өз үйім-өлең төсегім

(Ел аузынан)

Бұл мәтелдің: Өз үйім кең сарайдай боз үйім дегенде не нұсқасы бар. Яғни кең сарайдай боз үйде біреуге жалтаңдап тұрғанша, кең көсіліп, еркін жатып тұратын жаман лашық болса да, өз үйім артық деген ойды меңзейді.

Жиренше үнемі Жәнібек ханның сарайында тұрады екен. Бірақ ханнан: Үйіме барып келейін, – деп сұрана беріпті.

Хан бір күні Жиреншені үйіне жібереді. Сонда осының үйін көрейінші – деп, өзі де оның соңынан барыпты.

Хан келсе, Жиренше керіліп-созылып, аяғы күркесінен шығып жатыр екен. Хан күліп:

Шешенім-ау, үйім-үйім дегенің осы ма? – депті таңдана. Сонда Жиренше:

– Иә тақсыр «Өз үйім – өлең төсегім» – депті масаттана.

Сөздікпен жұмыс.

Шешен – сөзге ағып тұрған шебер, тілге жүйрік адам.

Боз үй – ақшыл киізден жасалған үй.

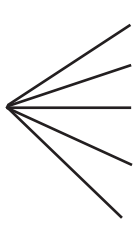
Лашық – тозған баспана.

1. Жиреншенің «жаман лашық болса да, өз үйім артық» деген сөзінде қандай мағына жатыр?

1-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жазыңдар.

Жанұям (қандай) болсын.

Керекті сөздер: аман, бақытты, бай, берекелі, тату, тыныш, үлгілі, егінді.

2-тапсырма. Жиренше шешеннің масаттана айтқан жауабын дәптерге көшіріп жаз.

5-сабақ. Абай

Абай – жас кезінде ертегі, жырларды тыңдағанды жақсы көретін еді. Әкесі Құнанбай оны Омбы қаласына оқуға жіберді. Абай жазда ауылына келіп демалатын. Әжесі Зере ертегі, батырлар жырын көп білетін. Абай оны сүйсіне тыңдайтын. Анасы Ұлжан да әңгімешіл еді.

1. Абай нені тыңдауды ұнатар еді?
2. Әкесі Абайды қай қалаға оқуға берді?
3. Абайға ертегілерді кімдер айтып беретін еді?

1-тапсырма. Берілген мәтіннен кісі аттарын дауыстап оқы. Не үшін кісі аттары бас әріппен жазылған?

2-тапсырма. Мәтін мазмұнынан келіп шығып, реңді қатарлардағы сөйлемдерді тәртіппен орналастыр.

Анасы Ұлжан да әңгімешіл еді.

Әжесі Зере ертегі, батырлар жырын көп білетін.

Абай оны сүйсіне тыңдайтын.

Абай жазда ауылына келіп демалатын.

6-сабақ. Аулада

Жерде жылтыраған қырбық қар бар. Есет қалың киініп далаға шықты. Есеттің ойына Гүлнұр апайдың: «Балалар, ертең күн жексенбі. Үйлеріңде дем алыңдар, таза ауада жүріп серуеңдеңдер», – деген сөзі түсті.

Ол қора маңында біраз жүрді. Денесі тоңазиын деді. Бір кезде көрші ауладан қар күреген адамның дыбысы естілді. Бұл көрші Әбен атай екен. Ол Есетті жылы шыраймен қарсы алды. Содан соң айтты:

– Балам, анау күректі алып келіп, маған жәрдемдесші, – деді.

Есет жүгіріп барып, кішкене күректі алып келді де, атайға көмектесе бастады.

– Өне, балам, әп-сәтте жылындың да қалдың. Мен сенің аулада қорбиып, тоңып тұрғаныңды көргенмін. Қайтер екен деп едім. Жақсы бала екенсің. Өркенің өссін! – деді.

Әбдіманап Тасболатов

1. Мәтін не туралы?
2. Есет кімге көмектесті?
3. Есет бала-бақшаға неліктен асықты?

1-тапсырма. «Менің жексенбі күнім» деген тақырыпта сұхбат құр.

2-тапсырма. Сөйлемдегі дауысты дыбыстардың астын сызыңдар.

12

Кенет Есеттің ойына Гүлнұр апайдың: «Балалар, ертең күн жексенбі. Үйлеріңде дем алыңдар, таза ауада жүріп серуендеңдер», – деген сөзі түсті.

7-САБАҚ. Ташкент

Ташкент – еліміздің астанасы. Ол Шыршық өзенінің аңғарында орналасқан ежелгі қала. Ташкенттің жазыстық, қысы суық емес.

Ташкенттің көшелері кең әрі әсем. Онда биік сәулетті ғимараттар көп. Ташкент білім ордасы. Мұнда жастар білім алады. Қалада

музей, кинотеатр, мұражай, саябақтар және завод, фабрикалар көп.

1. Мәтін не туралы?
2. Ташкенттің ауа райы қандай?
3. Ташкент қаласында нелер бар?
4. Ташкент қаласы жайлы қосымша не айта аласың?

Жер-су аттары бас әріптен басталып жазылады. Өзбекстан, Ташкент, Шыршық, Сырдария.

1-тапсырма. Берілген сұрақтарға жауап бер?

- Өзбекстанның астанасы қай қала?
- ...
- Ташкент қандай қала?
- ...
- Ташкент көшелері қандай?
- ...
- Ташкент қаласында нелер көп?
- ...

2-тапсырма. Мәтіндегі бірінші хатбасын дәптерге көшіріп жазыңдар және ондағы жер-су аттарын тауып, астын сызыңдар.

8-сабақ. ОТАН

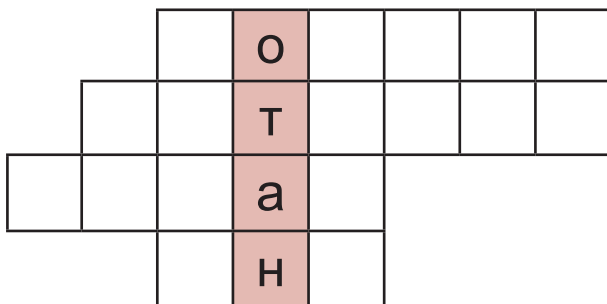
Отан деген –
Желбіретіп туларын,
Белін мықты буғаным
Құрыштай бір бірігіп,
Ата жолын қуғанмын.

Отан деген –
Жақсыға бет бұрғанмын,
Сән-салтанат құрғаным.
Алмаспаймын ешқашан
Отанына басқаның.

Мекембай Омарұлы

14

Сөз жұмбақтың жауабын тап.

1. Ұлттар бірлігі, татулығы не деп аталады?
2. Мемлекеттік рәміздердің бірі?
3. Ұлттың аты?
4. Сені өмірге әкелген жан?

1. Отан дегеніміз не?
2. Отан туралы қандай мақал-мәтелдер білесіңдер?

Сөйлем – сөздерден құралады. Сөйлем аяқталған соң нүкте (.), леп белгісі (!), сұрақ белгісі (?) қойылады. Әр сөйлем бас әріппен жазылады.

Сөз дыбыстан құралады. Ол белгілі бір мағынаны білдіреді.

1-тапсырма. Берілген мақалдарды жалғастыр.

Туған жердің күні де ыстық, ...

Отан – оттан да .....

Отан үшін отқа түс, ...

Отан – отбасынан .....

Дауысты дыбыстар: а, ә, е, о, ө, ұ, ү, ы, і, и,(у), ю, ё, э.

2-тапсырма. Дыбыстық талдау жаса.

Үлгі: Отан – 4 әріп, 4 дыбыс.

Ата, таулар, бақыт.

9-сабақ. ӨЗБЕКСТАН

Ағарып атқан ақ таңы,
Ақ алтынды – мақталы.

Қаптаған күн аптабы,

Ғажап өлкем,

Азат өлкем –

Өзбекстан! Өзбекстан!

Байлық толы кең далаң,

Гүлге орнаған Ферғанаң.

Сұлу, көркем айналаң,
Жыр-әнің мол,
Шуағың мол,
Өзбекстан! Өзбекстан!

Ташкент қала арайлы
Күнге күле қарайды.
Мәңгі көктем мекені,
Ертегі өлкем,
Көркем өлкем –
Өзбекстан! Өзбекстан!

Полат Момын

1. Өлең не туралы?
2. Өлеңде отанымыздың қай қалалары туралы сөз болады?

16

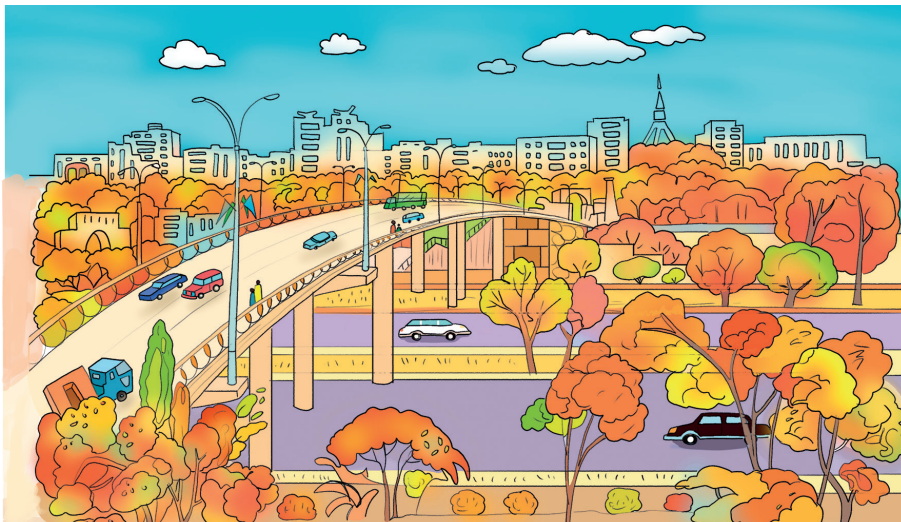

1-тапсырма. Қала аттарын буынға бөліп жаз және дыбыстық талдау жаса.

Үлгі: Ташкент – 2 буын, 7 әріп, 7 дыбыс, Самарқант, Ферғана.

2-тапсырма. Сурет негізінде сөйлем құрастыр.

10–11 сабақтар. Менің күн тәртібім

Менің орныққан күн тәртібім бар. Барлық көздеген шаруамды істеп үлгеру үшін мен күн тәртібімді бұзбауға тырысамын. Сонымен менің қысқаша күн тәртібіме тоқтала кетсек. Мен күнделікті сағат 7:00 де тұрамын. Тұрғаннан соң, дене жаттығуын жасаймын. Беті-қолымды жуып, таңғы асымды ішемін. Киініп, мектепке аттанамын. Мектеп үйдің жанында болғандықтан, жаяу барамын. Сағат 8:00 де сабақ басталады. Сағат 12:00 да сабақ аяқталып, үйге қайтамын. Үйге келгеннен кейін, киімімді ауыстырып, бет-қолымды жуып, түскі асымды ішемін. Одан кейін достарыммен ойнаймын. Түс қайта сабақ оқуға кірісемін. Ата-анам жұмыстан келген соң, бәріміз бірге кешке асты ішеміз. Содан соң, анама ас үйді жинауға көмектесіп, одан кейінгі бос уақытымды өз қалауымша өткіземін. Сағат 22:00 түнгі ұйқыға кетемін.

1-тапсырма. Мәтіндегі сандарды сөзбен жаз.

2-тапсырма. Сурет негізінде өз күн тәртібіңді жаз.

Үлгі:

Мен сағат жетіде ұйқыдан тұрдым.
Тісімді тазаладым.

Диалогты жаттығу дәптеріңде жалғастыр.

18

– Таңғы жаттығулар спорт түріне жата ма?

– Иә, бұл жаттығулар сені күн бойы көңілді, сергек жүруіңе және мықты болып өсуіңе көмектеседі.

– Ал менің спортпен айналысым келеді, бірақ уақытым жоқ. Сабақ оқимын, теледидар көремін, ойнаймын. Анама да көмектесуім керек. Мен не істесем екен?

1-тапсырма. Балалар, Айданаға қандай ақыл-кеңес бересіңдер?

2-тапсырма. Сурет негізінде әңгіме құрастырып жазыңдар.

12-сабақ. Ертеңгілік жаттығулар

Әр бала ұйқыдан оянғаннан кейін гимнастикалық жаттығулар жасауы керек. Жаттығуды бастауда аяқтың арасын алшақтап ұстап, қолды мықынға немесе иыққа қояды. Содан кейін: 1) денені екі жаққа кезек **бұрады**; 2) оң қол мен сол қолға кезек **иіледі**; 3) алға қарай иіліп қолды еденге жеткізу керек; 4) қолды белге қойып денені қозғалтады.

«Шаңырақ» үй-тұрмыс
энциклопедиясынан

1. Мәтінде не туралы айтылған?
2. Сен осындай жаттығуларды жасай аласың ба?
3. Қарамен берілген сөздерге сұрақ қой олар нені білдіреді?

1-тапсырма. Мәтіндегі қарамен жазылған сөздерге талдау жаса.

Үлгі: Бұрады – 6 әріп, 6 дыбыс.
Иіледі, қозғалтады.

2-тапсырма. Суретке қарап сөйлем құрастырып жаз.

13-сабақ. Салауатты өмір салты

Адамның денсаулығы қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Өйткені дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан да құлшына кіріседі. Халқымыз «Дені саудың – жаны сау», – деп орынды айтқан.

Отанымыздың келешегі, көркеюі, балалар, сендердің қолдарыңда. Сондықтан сендердің таңдауларың салауатты өмір салтын сақтау.

1. Мәтін не туралы?
2. Қалай ойлайсыңдар? Адамның көңіл-күйі, еңбектенуі денсаулыққа байланысты ма?

Есте сақта!

Спортпен шұғылдан.

Күн тәртібін ұста.

Жеке бас гигиенасын ұста.

Жаман қылықтардан аулақ бол.

Дауыссыз дыбыстар: б, в, г, ғ, д, ж, з, й, к, қ, л, м, н, ң, п, р, с, т, ф, х, һ, ц, ч, ш, щ, (у).

1-тапсырма. Көркем жаз.

Адамның денсаулығы қоғам байлығы. Әрбір адам өз денсаулығының мықты болу жолдарын қарастыру керек. Өйткені дені сау адамның көңіл-күйі көтеріңкі болып, еңбекке әрқашан да құлшына кіріседі.

2-тапсырма. Берілген сөздерге талдау жаса.

Үлгі: Спорт – 5 әріп, 5 дыбыс, 1 дауысты дыбыс, 4 дауыссыз дыбыс.

Дені, жаны, денсаулық, еңбек.

14-САБАҚ. Үстел теннисі

Үстел теннисі – дүниежүзіне кең тараған ойын. Бұл ойынды жеті-сегіз жастан бастап ойнайды. Тоғыз жастан бастап жарыстарға қатысуға болады.

Үстел теннисін жазда аулада, қыста мектептің спорт залы сияқты кең бөлмеде ойнай беруге болады.

«Ол кім? Бұл не?» кітабынан

1. Мәтін не туралы?
2. Бұл ойынның пайдасы не деп ойлайсың?

1-тапсырма. Сурет негізінде әңгіме құрастыр.

2-тапсырма. Сөйлемді жаттығу дәптеріңе жалғастыр.

Серік пен Қайрат .....

Гүлнұр .....

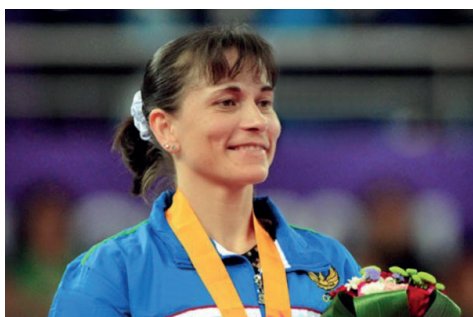
Айдана мен Бердібек .....

15-сабақ. Спорт түрлері

Футбол, бокс, күрес, зілтемір, гимнастика – осының бәрі спорт түрлері. Ал спортпен айналысқан адамды спортшы деп атайды. Олардың үздіктерін анықтау үшін жарыстар өткізіледі. Ең басты жарыс – Олимпиадалық ойындар.

Отанымыз өзінің Олимпиада чемпиондарын мақтан тұтады. Суреттегі спортшылар – Өзбекстаннан шыққан Олимпиада чемпиондары. Олар спорттың қай түрлерінен жеңіске жетті деп ойлайсыңдар?

Оксана Чусавитина

Елнұр Абдураимов

Хасанбой Дусматов

Руслан Нуриддинов

1-тапсырма. Берілген сөз бен буындарды құрап, мақал құрастыр.

2-тапсырма. Доптың сипатын білдіретін сөздерді тап және дәптерге жаз.

16-сабақ. «Менің бос уақытым»

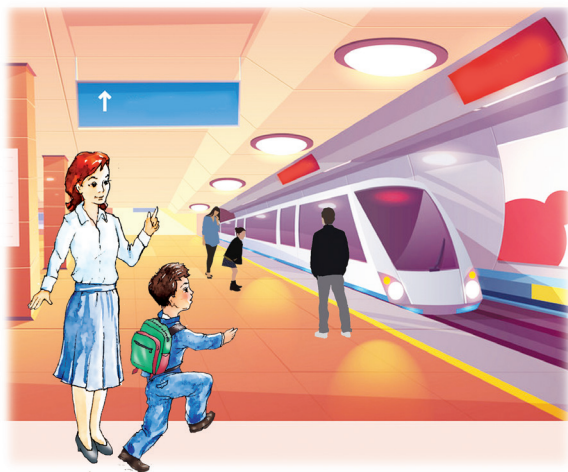
1-тапсырма. Сурет негізінде әңгіме құрастыр.

1. Қалай ойлайсың, бос уақытта немен айналысқан жөн?
2. Сен бос уақытыңда қандай жұмыспен айналысасың?
3. Телефонда сөйлесіп отырған балаға қандай кеңес бересің? Кеңестеріңді дәптерге жаз.

2-тапсырма. Суретке зер сал. Тәуліктің қай кезі деп ойлайсың? Бәріне ортақ болатын тақырып ойластыр және екі немесе одан да көп сөйлем жаз.

17-сабақ. Мерекелер

1-тапсырма. Суреттерде қандай мерекелер бейнеленген? «Ойла, ізде, тап!»

2-тапсырма. Мәтінді оқы. Көп нүктенің орнына қажетті сөздерді қойып жаз.

1 маусым ..... мерекесі. Бұл ..... – отбасылық мереке. Бұл күні мен ата-анаммен ..... барамын. Мереке күні саябаққа кіру ..... . Кезекке тұрып тегін ..... аламыз.

Қажетті сөздер: тегін, билет, балалар, мереке, саябаққа.

18-сабақ. Сыйлық

Жаңа жыл қарсаңы еді. Әйкеннің үй іші теледидар қарап отырған. Онда шыршаға жиналған балалар мерекесін көрсетіп жатыр екен. Аяз ата:

– Кәне кім ән айтады? – деп сұрады.

– Мен.

– Мен ... – деп балалар шуласа қол көтерісті.

– Аяз ата:

– Ал Бақыт сен айта ғой, – деді бір балаға. Бақыт деген бала әнін аяқтағанда, бәрі ду қол шапалақтады. Аяз ата:

– Жарайсың, Бақыт! Әнді тамаша орындайсың! Сол үшін мына сыйлықты ала ғой! – деп, бір қорап сыйлық ұсынады. Аяз ата осылай жақсы ән, тақпақ айтып, би билегендерге сыйлықтар беріп жатты. Мұның бәрін көріп отырған Әйкен, орнынан қарғып тұрып:

– Көке, мен де ән айтсам, Аяз ата сыйлық бере ме? – деді.

1. Мәтінде қайсы мереке туралы сөз болады?
2. Қалай ойлайсыңдар, Аяз ата қандай балаларға сыйлық береді?

1-тапсырма. Айнұр мен Асқардың диалогын оқы.

– Айнұр, саған қайсы мереке ұнайды?

– Маған 8-Наурыз әйел-қыздар мерекесі ұнайды.

– Асқар, саған қайсы мереке ұнайды?

– Маған Жаңа жыл мерекесі ұнайды.

2-тапсырма. «Мен ұнатқан мереке» тақырыбында диалог құр.

19-сабақ. Жаңа жыл

Жаңа жыл,
Жаңа жыл!
Жаңа жылда – жаңа жыр,
Жасыл шырша жанында
Жадырап бар бала жүр.

Көрікті,
Бөрікті!
Аяз ата келіпті.
Беріп жатып таратып
Алма, анар, өрікті.

Қала нұр,
Дала нұр!
Құтты болсын жаңа жыл!
Шырша жаны көңілді,
Билеп барлық бала жүр!

1-тапсырма. Айнұр мен Азаматтың диалогын оқы.

– Азамат, сен жаңа жылды қалай қарсы аласың?

– Мен жаңа жылды отбасыммен қарсы аламын.

– Жаңа жылда сыйлық алдың ба?

– Иә, мен жаңа жылда сыйлық алдым. Сыйлықты маған әкем, анам және ағам сыйлады.

30

Ал, балалар, сендер қандай сыйлық алдыңдар?

2-тапсырма. «Жаңа жыл» өлеңіндегі үшінші шумақты көшіріп жаз. Дауыссыз дыбыстардың астын сыз.

20-сабақ. Туған күн

Бекболат анасының туған күніне не сыйларын білмей, кәдімгідей-ақ қиналып жүрді. Анасы не нәрсені ұнатушы еді? Әрі ойлап, бері ойлап, ақыры тапқан сияқты.

Бірде анасы Бекболаттың жейдесіндегі үзілген түймені көріп:

«Мына түймені қадап алу қолыңнан келмей ме? Бір өзім қай жағына жетемін.

Осындай ұсақ-түйекпен жүйкемді жұқартпасаң да болады ғой», – деп ренжіген. Бекболат: «Түйме қадайтын қыз емеспін ғой», – деп қалған. «Дастархан дәмі мынау қыздардың, мынау ұлдардың тағамы деп бөлінбейді ғой. Үй шаруашылығына келгенде неге даралана қаласың?». Мұны айтқанда анасының даусы дірілдеп, кемсеңдегендей болды.

Содан бері үйде анасы жоқта қолына ине-жіп алып, майда-шүйде нәрселерді тігіп жүрген.

Бекболаттың есіне осы жай түсті де, бір кішкене ақ матаға бес-алты қара түймені екі жол етіп қадап қойды.

Бекболат анасының туған күніне өз сауағынан шыққан өнерін ұсынған. Анасы Бекболат ойлағандай сыйлыққа керемет риза болды. «Міне, мұнан артық сыйлықты ойлап табыңдаршы! Ананың ақылы далаға кетпей, баласының санасына жеткенінен артық не бар?! Бірақ, балам, ине-жіпке сақ болғайсың», – деді.

Анасының туған күніне жиналған қонақтар сыйлықты жер-көкке сыйғызбай мақтады.

Роза Әбілқадірова

1. Анасы Бекболатқа неге ренжіді?
2. Не үшін Бекболат анасын қатты аяды?
3. Анасы неге риза болды?

1-тапсырма. Әңгімедегі анасының ақыл-кеңесі туралы ой толғаңдар?

2-тапсырма. Әңгімедегі анасының жауабын дәптерге жаз. Дауыссыз дыбыстардың астын сыз.

21-сабақ. Сенің бүгін туған күнің

Сенің бүгін туған күнің,
Қуанышың мерекең.
Арта берсін, арта берсін,
Ырыс, дәулет, берекең.

Жат қызығып қарайтұғын,
Достарың да көп екен.
Дос сүйетін, ақ жүрегің,
Пәк жүрегің кең екен.

Бүгін шаттық, бүгін думан,
Ұзағынан жыр етер.
Жыл бойына бір келетін,
Осы күнге не жетер?

Естай Аликеев

1-тапсырма. Сұраққа жауап бер?

- Сенің туған күнің қашан?
- Туған күніңді кімдермен бірге тойлайсың?
- Олардың аты кім?

2-тапсырма. Өлеңнің екінші шумағын көшіріп жаз. Заттың атын білдіретін сөздерді тап. Оларды буынға бөл және талдау жаса.

Үлгі: дос – үш әріп, үш дыбыс. Бір буынды сөз.

22-сабақ. Айналайын

Бойын билеп бір ағын,
Сылдыраған бұлағым.
Қатарыңның алды бол,
Ботақаным – пырағым!

Жәннат – ақ жер тұрағың,
Көздері бір қырағым.
Биік ұшып бар таудан,
Мұратқа жет қыраным.

Алатаудай айбыны,
Көңілімнің айдыны.
Айналайын өзіңнен,
Өмірімнің Ай, Күні.

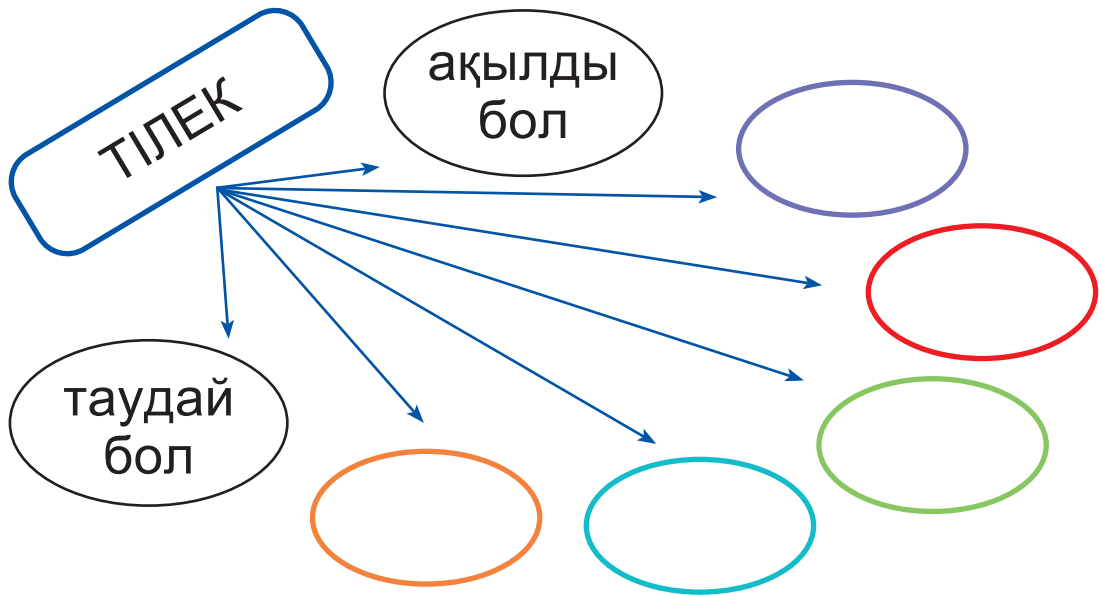
Мекембай Омарұлы

1. Өлең не туралы?
2. Ақын Ай, Күн деп кімдерді айтқан?
3. Өлеңді жатқа айт.

1-тапсырма. Сен достарыңа қандай тілек айтқан болар едің? Жалғастыр.

2-тапсырма. Берілген сөздерді буынға бөліп жаз.

Бұлағым, ботақаным, пырағым, қырағым, қыраным.

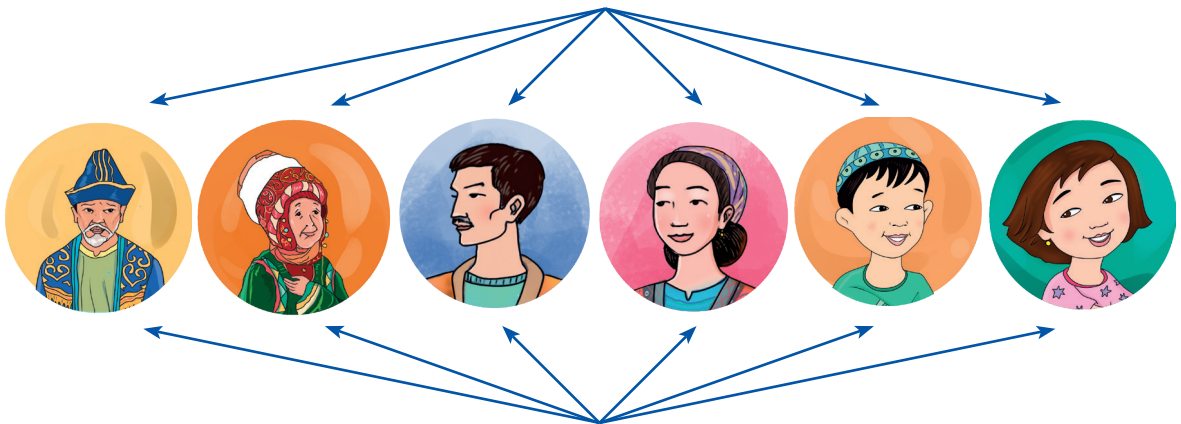
34

23-САБАҚ. Мен не үйрендім?

1-тапсырма. Жалғастыр.

Бұл – менің ...

Оның аты...

Үлгі: Бұл – менің атам. Оның аты – Еркін.

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып, жазыңдар.

Не қымбат?

Алтын ұяң – ... қымбат.

Құт берекең – ... қымбат.

Аймалайтын – ... қымбат.

Мейірімді – ... қымбат.

Асқар тауың – ... қымбат.

Туып өскен – ... қымбат.

Кіндік кескен – ... қымбат.

Қажетті сөздер: анаң, елің, әкең, апаң, атаң, жерің.

3-тапсырма. Бас әріптен басталып жазылатын сөздерді тауып жалғастыр және көркем жаз.

Кісінің аты-жөні бас әріптен басталып жазылады: Айдана, Нұрдос, Бектаев
Жалғас, ...

Жер-су аттары бас әріптен басталып жазылады: Ташкент, Шыршық, Сырдария,
... .

II ТАРАУ. ТАБИҒАТ СЫЙЫ. ЖАСЫЛ ҒАЛАМШАР

24-САБАҚ. Табиғат сыйы

Табиғат – бізді қоршап тұрған орта. Айналамызда адамдар, өсімдіктер, жан-жануарлар, құстар, тіпті жәндіктер де өмір сүреді. Мұның бәрі табиғат байлығы деп аталады. Табиғаттың бізге берер сыйы мол. Таза ауа, жарық өмір, мөлдір су, азық-түліктің бәрі де табиғаттың ғажап сыйлығы.

Табиғаттың байлығын үнемдеу әрбір адамның борышы. Табиғатқа қанша көп қамқорлық жасасақ, оның бізге берер сыйлығы да сонша мол болады.

36

1. Табиғаттың бізге берер сыйына нелер кіреді?
2. Біздің табиғат алдындағы борышымыз қандай?

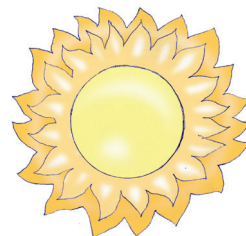
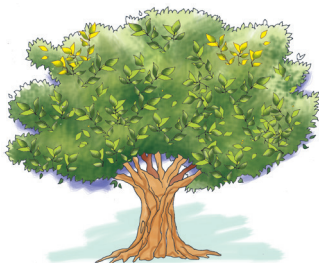

1-тапсырма. Мәтіннен пайдаланып сөйлемдерді толықтырып жаз.

... – бізді қоршап тұрған орта. Айналамызда ... , ... , ... , ... , тіпті ... де өмір сүреді. Мұның бәрі ... .. деп аталады.

2-тапсырма. Суреттегі заттардың реңін тауып, үлгідегідей етіп жаз.

Үлгі: Жасыл ағаш, ...

25-САБАҚ. Су айналымы

Ертеде су болмай, құстар шөлдеп, ағаштар құрап, гүлдер солып қалыпты. Құрап қалған ағаштарға Аяулымның жаны ашыпты. Ойланып тұрып, Аяулым Күннен көмек сұрайды. Осы кезде Күн көмекке келеді. Жердегі су күннің ыстығынан буға айналып, аспанға көтеріледі де, бұлтқа айналады. Бұлтты жел қуалап, су түйіршіктер жерге жаңбыр болып жауады. Жаңбырдан соң жер тыныс алады. Шөлін қандырған өсімдіктер, құстар, жан-жануарлар Аяулымға рақметін айтады. Сөйтіп, жер беті құлпырып кетеді.

1. Ертеде табиғат қандай жағдайға тап болды?
2. Аяулым неден көмек сұрады?

1-тапсырма. Мәтіннен табиғат құбылыстарының аттарын теріп жаз.

Үлгі: бу, ... , ... ,

2-тапсырма. Дәптерге көшіріп жаз.

1. Су – тіршілік көзі.
2. Су – атасы, Жер – анасы.
3. Бұлақ басында тұрсаң да, бір тамшы суды босқа төкпе.

26-САБАҚ. Кемпірқосақтың жеті түсі

Кемпірқосақтың жеті түсі бар. Олар – қызыл, қызғылт сары, сары, жасыл, көгілдір, көк және күлгін. Бұл түстерді жеке арнайы жағдайда ғана көруге болады. Күн сәулесі жаңбыр тамшысына түскен кезде жарықтың жеті түсі сынады. Тамшы арасынан кемпірқосақ пайда болады.

1. Өңгіме не туралы?
2. Кемпірқосақ қалай пайда болады?

1-тапсырма. Мәтіндегі ажыратып көрсетілген сөздерді дәптерлеріңе теріп жаз.

Заттың реңін білдіретін сөздер қандай? деген сұраққа жауап болады. Мысалы: ақ аю – қандай аю?, көгілдір аспан – қандай аспан?

2-тапсырма. Жұмбақтарды оқып, шешуін дәп-
теріңе жаз.

Дәу көпірім аспалы,
Құлпыртып тұр аспанды (.....)

Көк жүзінде көп доға,
Жер жүзінде жоқ доға.
Көзбен көріп болжайды,
Қолмен ұстауға болмайды. (.....)

27-сабақ. ТАБИҒАТПЕН ДОС БОЛАМ

Жолдың бойын көмкерген
Гүлді, шөпті басам ба?
Жап-жасыл бақ, көп тоған...
Мен шалғынмен жүрмеймін.

Дос боламын өлкеммен,
– Сен өмір сүр қашан да
Табиғатпен дос болам.
Жап-жасыл боп тұр! – деймін.

1. Өлең не туралы?
2. Неліктен табиғат жасыл түсте болады?
3. Өлеңді жатқа айт.

40

1-тапсырма. Мына суреттер бойынша ребусты шешіп, жасырынған сөзді тап.

1

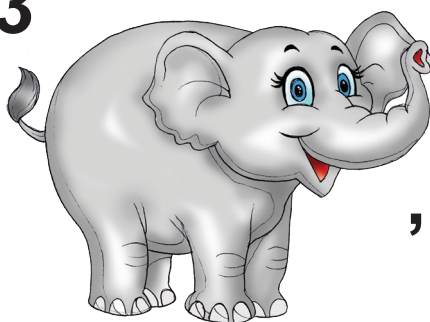
””

2

,

3

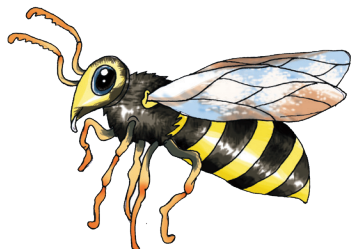
”

4

Ы

,

5

6

”””

И – дауысты дыбыс, дауыссыз дыбыстан кейін және сөз басында, ортасында жазылады: **ит, киік, сиыр**

Й – дауыссыз дыбыс, дауысты дыбыстан кейін жазылады: **тай, бидай, тоғай**

2-тапсырма. Нүктелердің орнына и және й әріптерін қойып жаз.

Күннің нұрын сү...емін,
Күнге басымды ...емін.
Моншағым көп мо...нымда,
Үлкен қалпақ к...емін. (.....)

28-сабақ. ҰНАТАМ

Тауды ұнатам,
Басында қары бар.
Бауды ұнатам,
Жемістің бәрі бар.
Елді ұнатам,
Бақытты бағы бар.
Жерді ұнатам,
Арайлы таңы бар.
Көлді ұнатам,
Мөп-мөлдір суы бар.
Белді ұнатам,
Жайқалған нуы бар.

1. Өлең не туралы?
2. Осы өлең арқылы автор не айтқысы келеді деп ойлайсың?

1-тапсырма. Нүктелердің орнына тиісті сөздерді қойып, өлеңді ұйқастырып жаз.

Мөлдіреп шыққан тас ...
Көрісер күнде ...
Жанында өскен жас ...
Тербеліп тұрған ...

Қажетті сөздер: бұлақ, құрақ, елменен, желменен.

2-тапсырма. Суретті диктант.

42

29-сабақ. Бұтақ пен Терек

Зәулім Теректің бір қисық Бұтағы бар еді. Ол жолға қарай салбырай өсіп, маңайындағыларға кедергі келтірді.

Оның жаман қылығына қынжылған Терек:

– Сен менен өсіп шыққан Бұтақсың, көп жылдан бері мен сені мәпелеумен келемін. Сонда да түзу өспей, қисайып өстің. Ешкімге пайда тигізбедің. Түзу өссеңші! – деді.

– Мәпелеп өсіргеніңе рақмет, мен осы бетімнен қайтпаймын, – деп қисық Бұтақ ақылға көнбеді.

Оның қыңырлығынан жанындағы ағаштар да азап шекті. Бір күні қисық Бұтақты өгіз мүйізіне орап сындырды. Бұтақ ақыры мерт болды.

М. Етекбаев

1. Әңгіме не туралы екен?
2. Терек неге қынжылды?
3. Бұтақты не сындырды?

1-тапсырма: Мәтіннен Теректің қисық Бұтаққа айтқан сөздерін көшіріп жазыңдар.

Кісі аттары, жер-су аттары, жануарларға арнайы қойылған аттар бас әріппен жазылады. Айжан, Ташкент, Бұхара, Ақтөс.

2-тапсырма. Берілген сызба бойынша сөйлем құрап жаз.

30-сабақ. Аққайың

Бекен зақпыға лайық аша іздеп жүріп, оны үйінің қасындағы аққайыңның төменгі бұтағынан тапты. Қайыңның түбінде отырып, оның қабығын тазалады. Сол кезде қолына тамшы тамды. Бекен әуеге қарады. Көк жүзі шайдай ашық. Ол орнынан тұрып, қайыңның басына қарады. Енді тамшы бетіне тамды. Сөйтсе, әлгі бұтағы қиылған жерден мөлтілдеп су шығып тұр.

Бекен көргенін атасына айтты.

– Ол тамшы емес, қайыңның көз жасы ғой, – деді атасы.

Бала үн-түнсіз далаға шықты. Қайыңның бұтағы иіліп, мұңайып тұр екен. Бекеннің жүрегі сыздап кетті. Өзінің қылығына қатты ұялды.

1. Әңгіме не туралы?
2. Бекен қандай қателікке жол қойды?

1-тапсырма. Көркем жазу. Мәтіннен й және и әріптері қатысқан сөздерді теріп жаз.

2-тапсырма. Суреттерге қарап, табиғатқа нелер зиян келтіретінін айт және дәптерге жаз.

31-сабақ. Жасыл бағым жайнаған

45

Шыбықтарым кешегі,
Шынар болып өседі.
Көктемдегі көйлегін,
Күзде ағаштар шешеді.

Тоңбау үшін ақ қарда,
Тон киеді ақпанда.
Қарайды кеп қарағаш,
Қайың сырға таққанға.

Жасыл бағым жайнаған,
Ну болады айналам.
Жазда барып орманға,
Жатып алып ойланам.

1. Өлең не туралы?
2. Жыл мезгілінде табиғат қандай түстерге өзгертінін айт.

1-тапсырма. Көшіріп жазып, зат есімдердің астын сыз.

Біздің бағымыз үлкен. Онда алма, алмұрт және өрік өседі. Атам жеміс ағаштарын суарады.

2-тапсырма. Әріптер мен сандарды пайдаланып, жасырынған сөздерді тап. Сол сөздерді қатыстырып, сөйлем құра.

А	К	Л	Т	М	І	Ұ	Ө	Р	Т
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Үлгі: 8962 – өрік, ...

32-сабақ. Бидай мен кекіре

Көктемде бидайдың ішінен бір кекіре шөп бой көтерген болатын. Кекіре өзін-өзі мақтағысы келіп, жанындағы жайқалып өсіп тұрған бидайға:

– Әй, көршім, менің сабағым, жапырақтарым көкпеңбек, ал гүлдерім қып-қызыл және көгілдір көктемнен қоңыр күзге дейін көк түсімді жоғалтпай ұзақ жасаймын. Қандай керемет десеңші! Дүниеде мен сияқты өсімдік бар ма екен, сірә! – деп мақтанады. Бидай оған үн қатпай тұра береді. Бұған ашынған кекіре:

– Сен аз жасайтын өсімдіксің, енді пісіп жетілгенінде, сені орып тастайды. Айтарлықтай гүлдерің де, жапырақтарың да жоқ, – деп күліпті. Сонда бидай:

Көршім, өмірің ұзақ болғанымен, ақылың қысқа екен. Алтын күзде менің «алтын дәнім» піседі. Халық менің дәндерім үшін еңбек етеді. Мен бар асылымды көпке сыйлаймын. Ал сен, көп жасағаныңмен, ешкімге тигізер пайдаң жоқ – деп жауап беріпті.

1. Мәтінде не туралы айтылған?
2. Мақтаншақтық қандай қасиет?

1-тапсырма. Әңгімеден реңді білдіретін сөздер қатысқан үзіндіні тап, дәптерге жаз.

2-тапсырма. Табиғатты қорғау үшін не істеу керек екенін айт және дәптерге жаз.

33-сабақ. Туған өлке

Нұржан қалада тұрады. Ол биыл да атасының үйіне ауылға келді. Дала табиғатының мұншалықты сұлу екенін бұрын байқамапты. Асқар таулар қандай әдемі. Сылдырап аққан өзен жағасындағы иілген ағаштар неткен сұлу?! Қызылды-жасылды кең алқап, бәрі-бәрі Нұржанның көңілін баурап алды. Ол күнде таңертең арайлап атып келе жатқан күнге қызыға қарайды. Даланың таңғы сұлулығына таң қалады. Туған өлкенің табиғатын бейнелеп сурет салуды армандайды.

48

Өзен жағасындағы көк шүйгінге қозы-лақтарын жайып жүріп, табиғат туралы өлең жазды. Бірақ өзінің туған жерге деген сүйіспеншілігін жеткізетін сөз таба алмады. Ол «Туған жер» деген сөздің мәнін түсінгендей болды.

«Балдырған» журналынан

1. Әңгімедегі негізгі ойды айтып көр?
2. Нұржан нені байқамаған еді?
3. Нұржан қандай бала? Өз ойларыңды айт.

1-тапсырма. «Мен табиғатты қорғаймын» тақырыбында өз жобаңды айт.

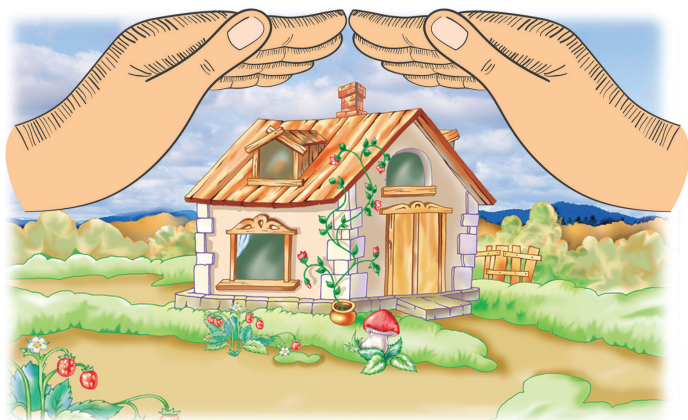

Табиғатты қорғау үшін істі неден бастау керек?

2-тапсырма. Суреттерге қарап әңгіме құрастыр.

Көз алдыңа келтір, қолыңда жеміс қабығы бар. Оны қай жерге тастайсың?

34-сабақ. Төрт мезгіл

Атақты Жыл ақсақалдың екі ұлы, екі қызы болыпты. Төртеуінің мінезі төрт түрлі екен. Үлкені Қыс тентек, ашулы, қатал болып өсіпті. Одан сұлу кішісі Көктемгүл көңілді, ақжарқын әрі көрікті екен. Дегенмен өкпелегіш болса керек. Одан кейінгі Жазгүлдің жайдарылығымен аты шығыпты. Оны жұрттың бәрі жақсы көріпті. Бұл да әншіліктен алдына жан салмапты.

Кенжесі Күз ерке болып өскеннен соң, мінезі сылбыр, көңілшек көрінеді. Құйттай нәрсеге өкпелеп, көзінен бырт-бырт жас шыға келеді екен. Бір жақсысы қолы ашық, жомарт болыпты.

Жыл ақсақал төртеуін де өте жақсы көріп, қанаттыға қақтырмай, тұмсықтыға шоқтырмай, бағып-қағып, еркін өсіріпті. Перзенттері де оны қатты құрметтеп, сыйлайды екен.

«Балдырған» журналынан

1. Жыл ақсақалдың неше перзенті болды?
2. Олардың мінездері қандай еді?
3. Бас әріппен жазылған сөздерге мән беріңдер.

1-тапсырма. Мәтіннен санды білдіретін сөздерді теріп жазыңдар.

2-тапсырма. Мәтінді оқыңдар. Сандарды сөзбен жазыңдар.

Бір жылда 12 ай бар. Бір айда 30 күн
яғни 4 апта болады. Әр аптада 7 тәулік
бар. Әр тәулікте 24 сағат, 1 сағатта 60
минут бар.

35-сабақ. Қыс келді

Аңсаған қыс келді,
Жауды көп ақша қар.
Өзгеше түске енді
Жайқалған бақшалар.
Төсі де даланың,
Жұп-жұмсақ ақ мамық.
Шаңғы мен шананы
Тебеміз шаттанып.
Жиналып аулада,
Саламыз думанды.
Шығамыз тауға да,
Шарлаймыз орманды.

Т. Шаханов

1. Өлең не туралы?
2. Өлеңнің мазмұнын әңгімеге айналдырып көр?
3. Өлеңді жатқа айт.

1-тапсырма. Жаңылтпашты жатқа айт.

Қыста құлағым үсіп кетті,
Үсіп, ісіп кетті.

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып, сөйлемдерді көшіріп жазыңдар. И әрпі бар сөздердің астын сызыңдар.

Асия мен Әлия ... келе жатыр. Олар қысқы ... қызыға қарады. Қыс табиғаты өте ... .

Қажетті сөздер: мектепке, табиғатқа, та-
маша.

36-сабақ. Көктем

Көктем келді. **Күн** ұзарды. Оңтүстік-тен жылы **жел** соғып, **қар** ери бастады. Қардың астынан қылтиып бәйшешектер ашылды. Аспанды **бұлт** қаптап, **жаңбыр** жиі жауатын болды. Жаңбыр жауса да, қыстағыдай суық ызғары болмайды.

Күннің жылы шуағы **табиғат** әлемін оята бастады. Әр жерден жасыл **шөп** көрініп, құрт-құмырсқалар да жыбырлап қалды. **Ағаштар** бүршік атып, **жеміс ағаштары** гүлдеді. Жылы жаққа кеткен **құстар** ұшып келе бастады. **Диқандар** егіндерін егуге кірісті. **Малдар** төлдеп, **қойлар** қозылап, **шаруалар** да мәз-мейрам болып жүр.

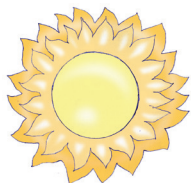
1. Мәтінде не туралы айтылған?
2. Көктем басқа жыл мезгілдерінен қалай ерекшеленеді?

3. Ажыратып көрсетілген сөздерді теріп жаз, оларға сұрақ қой.

1-тапсырма. Суреттің орнына тиісті сөзді қойып айт.

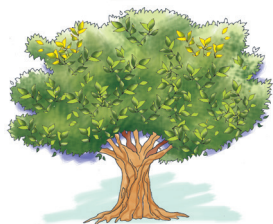
Көктемде

ысыйды.

жауды.

жапырақ жайды.

2-тапсырма. Мақалдарды көшіріп жаз. Тағы қандай мақалдар білесің?

Ексең егін,
ішерсің тегін.

Қаз келді —
жаз келді.

37-сабақ. Үй жануарлары

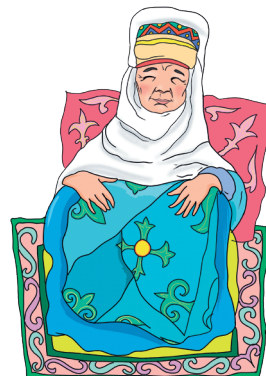
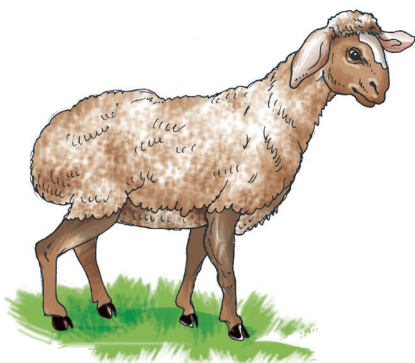
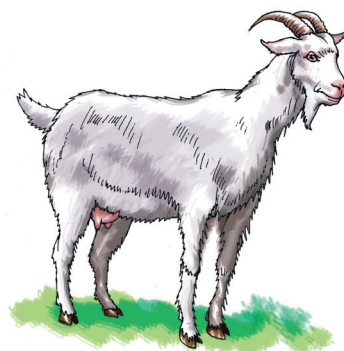
Адамдар жануарларды мыңдаған жылдар бойы қолға үйретті. Олар еті мен сүті тамақ, жүні киім болатын жануарларды таңдады. Осылайша асырауға бейім жануарлардың ұрпақтарын таңдады. Олар қолға үйренген соң үй жануарлары деп атала бастады.

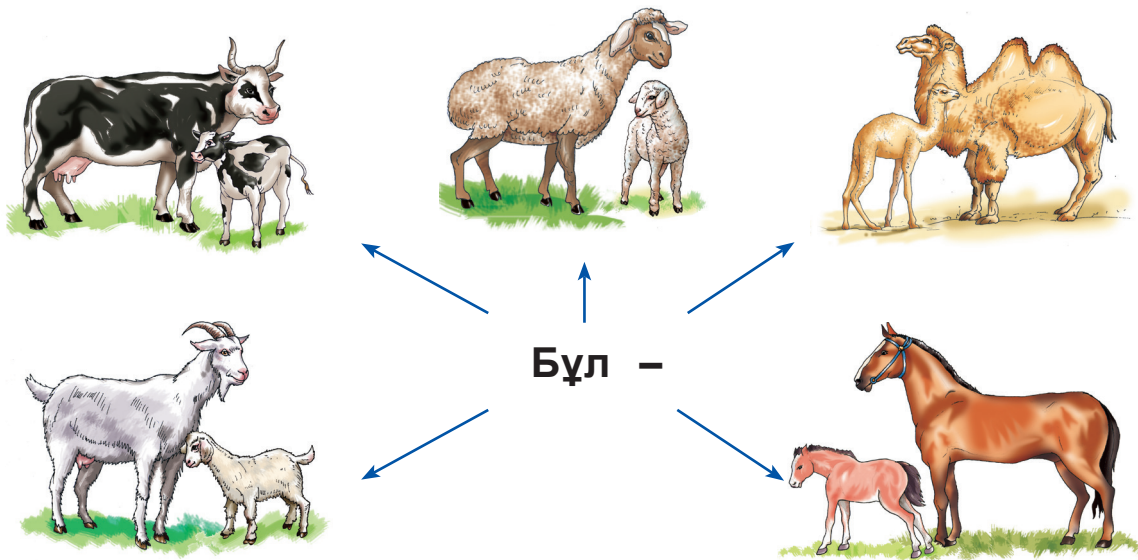
1. Мәтінде не туралы айтылған?
2. Адамдар үй жануарын қалай таңдады?

1-тапсырма. «Бұл – не?» деген сұрақты қайсы суретке қоюға болады?

2-тапсырма. Суретте берілген үй жануарларының аттарын жаз.

38-сабақ. Үй жануарларының таласы

Бір күні , , үшеуі таласты:

айтты:

– Қожамыз мені жақсы көреді. Қожамыздың үй-іші менің сүтімді ішеді.

айтты:

– Қожамыз сендерден де мені жақсы көреді. Отынды, пішенді мен тасимын.

айтты:

– Жоқ, қожамыз мені жақсы көреді. Мен үй күзетемін.

Қожайын бұлардың таласын естіп:
– Сендер таласпаңдар, маған бәрің де керексіңдер, – деді.

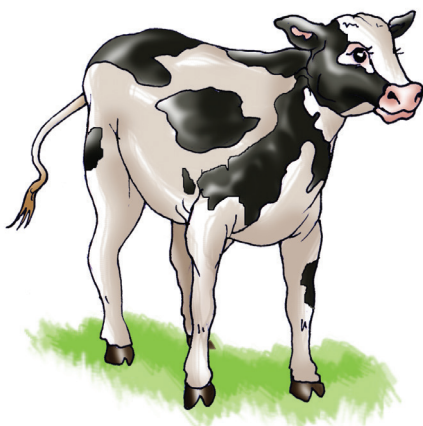
1-тапсырма. Сенің үйіңде осы жануарлардың қайсы бірі бар? Оны не мақсатта пайдаланасыңдар?

Бір нәрсе жайлы хабарлай айтылған сөйлемді **хабарлы сөйлем** дейміз. Хабарлы сөйлемнің соңына нүкте (.) белгісі қойылады. Мысалы: Менің алты қойым бар.

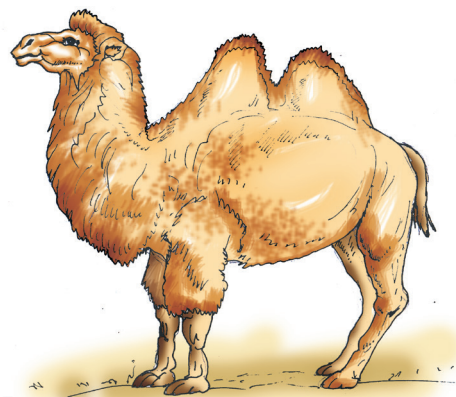

2-тапсырма. Сандарды сөйлет.

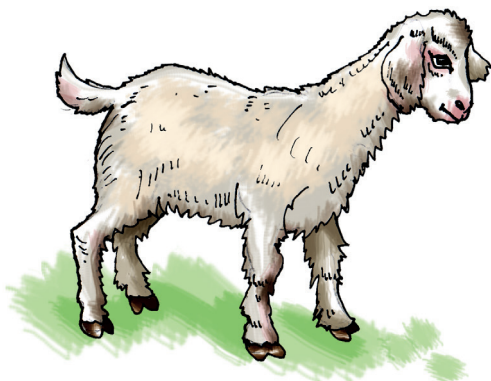
Үлгі: 4 – бұзау. Бұ-зау.

4

3

2

1

39-сабақ. Жанашыр Жандос

Қыстың күні болатын. Бірде әжем үйге жаңа туған лақты алып кірді.

– Лақ қорада тоңып қалыпты. Бүгін кешке дейін үйде болсын. Бойын жылытсын, – деді. Сөйтті де, едендегі төсеніштерді ысырып, пештің түбіне жатқызып қойды. Сәлден соң бойы жылынған лақ түрегеліп, тәй-тәй басты. Жан-жағына тосырқай қарады. Інім Жандос оны қызықтап отырған. Сірә, қарны ашты ғой деймін, лақ маңырай бастады. Жандостың оған жаны ашып кетті. Жұбатпақ болды. Кішкентай Мәншүктің сылдырмағын әкеліп, сылдырлата бастады. Тосын дыбыстан сескенді ме, лақ үндемей қалды...

– Қандай ақылды! Біздің Мәншүк сияқты екен өзі. Жылағанын тез қоя салды ғой, – деді, ол лаққа риза болып.

«Балдырған» журналынан

1. Әңгіме не туралы?
2. Жандостың неге жаны ашыды?
3. Жандос неге риза болды?

Қуануды немесе өкінуді білдіретін сөйлемді **лепті сөйлем** дейміз. Лепті сөйлемнің соңына леп (!) белгісі қойылады.

1-тапсырма. Жұмбақтардың шешімін тап. Олар туралы мәлімет беруге әрекет жаса.

Тастан-тасқа секірген,
Қойдан маза кетірген.
Ұзын салпақ құлақты,
Кім біледі ...?

Үстінде екі тауы бар,
Қызық бір жануар. (.....)

2-тапсырма. Суреттердегі төлдердің аттарын қоса сөйлемдерді толықтырып жаз.

58

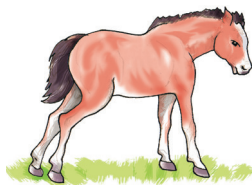
Сиырдың

-ы

бар.

Жылқының

-ы

бар.

Түйенің

-сы

бар.

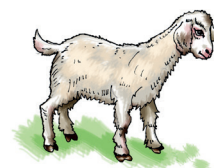
Қойдың
бар.

-сы

бар.

Ешкінің

-ы

40-САБАҚ. Бөрте мен Нұржан

Нұржанның әкесі Қаратау бойынан тау ешкі лағын тауып әкелді. Лақ Нұржанға қатты ұнады. Әкесі Нұржаннан:
– Мұның атын не деп қоямыз? – деп сұрады.

– Бөрте қояйық, – деді Нұржан.

Содан бастап Нұржан Бөртемен достасып алды. Жем, су береді, кейде қант та береді.

Ш. Мұртаза

1. Нұржан лаққа қандай ат қойды?
2. Лақты немен қоректендірді?

1-тапсырма. Мәтіннен бас әріппен жазылған сөздерді теріп жазыңдар.

2-тапсырма. Берілген жұмбақтардың жауабын жазып, дауысты және дауыссыз дыбыстарын ажыратып жаз.

Біреулер тастағандай аса бұтап,
Басында жүр бірнеше аша бұтақ. (.....)

41-сабақ. Күшіктің иесі кім?

Асқат пен Марат кішкентай күшік тауып алды. Екеуі де оны жақсы көрді. Күшікке уақытында тамақ беріп тұрды. Бірақ екеуі де «менің күшігім» деп таласып қала берді.

Бірде олар күшіктерін ертіп орманға саңырауқұлақ теруге барды. Кенет алдарынан үлкен төбет шыға келді де, күшікке тап берді. Марат қорыққанынан ағашқа өрмелеп шығып кетті. Асқатқа «қаш, қаш!» деп айқайлады. Бірақ ол қашпай, бір таяқ тауып алып, күшікті құтқаруға ұмтылды. Бұл шуды естіген орманшы «бұл кімнің күшігі?» деп сұрады. Асқат: «менің күшігім» – деді. Марат үн қатпастан төмен қарады.

«Балдырған» журналынан

1. Әңгіме не туралы?
2. Олар орманда қандай оқиғаға тап болды?
3. Мараттың орнында болғанда не істер едің?

Бір нәрсе жайлы сұрай айтылған сөйлемді **сұраулы сөйлем** дейміз. Сұраулы сөйлемнің соңына – (?) белгісі қойылады. Мысалы: Табиғат деген не?

1-тапсырма. Әңгімедегі Марат пен Асқаттың іс-әрекетін «иә» және «жоқ» деген сөздер арқылы салыстырындар?

Марат пен Асқаттың күшікке қамқорлық жасауы дұрысы па? Екеуінің «Менің күшігім» деп таласуы дұрыс па?

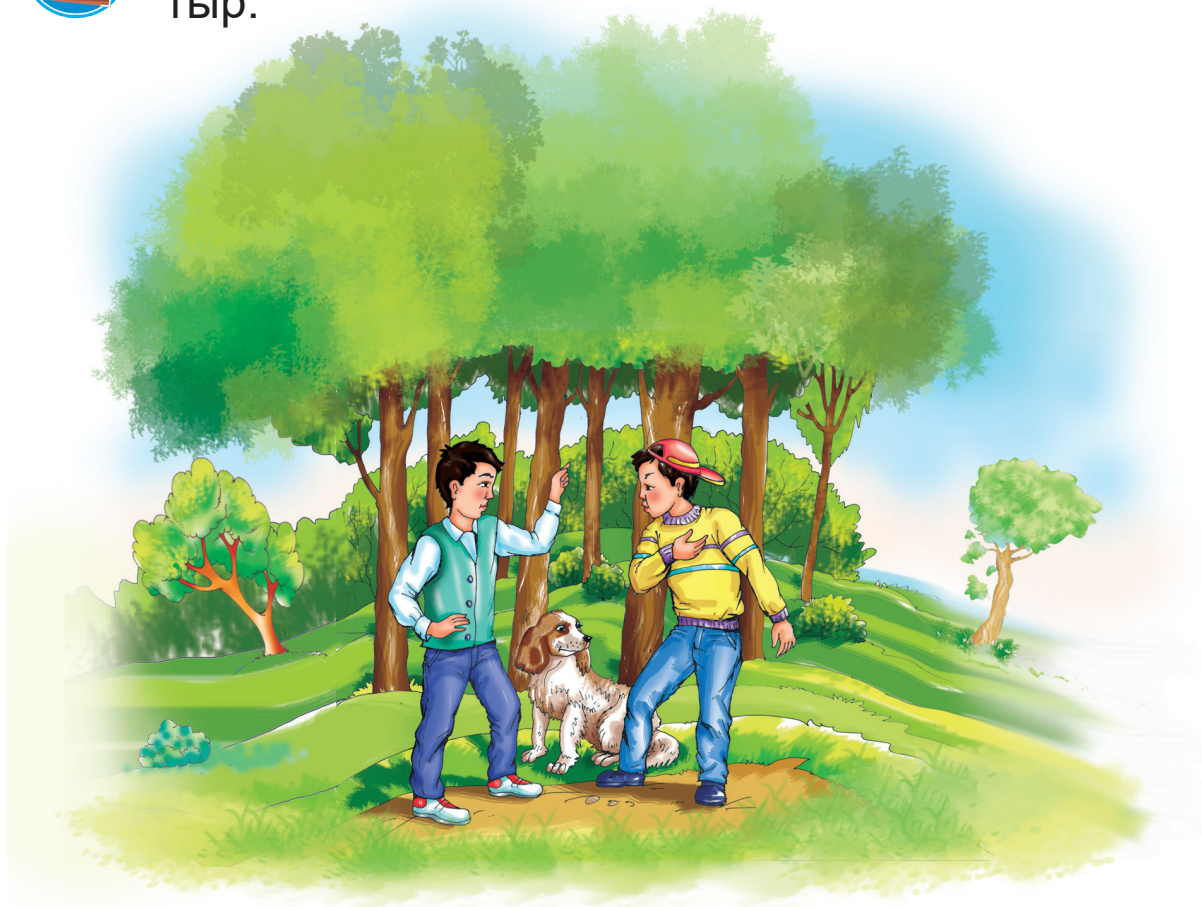
Мараттың қорыққанынан ағашқа өрмелеп шығып кетуі дұрыс па?

Асқаттың күшікті құтқаруы дұрыс па?

Асқаттың «менің күшігім» деуі дұрыс па?

2-тапсырма. Сурет негізінде сөйлем құрастыр.

42-сабақ. Ізшіл

– Құм ішінде із көп екен...
 – Мен білмейтін із жоқ екен!
 – Мына бір із қай аңдікі?
 – Бізден қашқан қояндікі.
 – Мына бір із қай аңдікі?
 – Аңдікі емес, шаяндікі.
 Мынау ирек – жыландікі,
 Мынау имек – қырандікі.
 Мына біреу – бөрінікі,
 Мына біреу – түлкінікі...
 Аман тұрған күйімізде
 Қайтайықшы үйімізге.

Дүйсенбек Қанатбаев

62

1. Өлең не туралы?
2. Өлеңде қайсы аң-құс және жәндіктер туралы сөз болады?
3. Өлеңде берілген аң-құс және жәндіктердің іздерін сурет дәптерлеріңе салып көр.

1-тапсырма. Берілген іздерге қарап жануарлардың атын жаз.

Үлгі: Бұл – қоянның ізі.

Бұл ..... і.   Бұл ..... і.

Бұл ..... і.   Бұл ..... і.

Бұл ..... і.   Бұл ..... і.

2-тапсырма. Суретке қарап аң-құстардың атауын атаңдар. Олардың іздерін біліп алыңдар.

43-сабақ. Құсбегі

Атам – құсбегі. Оның аң аулайтын бүркіті мен тазысы бар. Бүркітті қолға үйретіп, оған Ақсұңқар деп ат қойды. Мен тазыны Ақтөс деп атадым. Аңсұңқар мен Ақтөс маған ұнайды.

1. Мәтін не туралы?
2. Құсбегілік қандай өнер?
3. Құсбегі сөзінің мағынасын мұғалім көмегімен сөздіктен біліп ал.

Жануарлардың аттары бас әріппен жазылады. Тайбурыл, Тарлан, Көкжал т.б.

Тапсырма. Берілген әріптерден басталатын аң-құс аттарын жаз. Оларды буынға бөл.

Қ
Т

.....
.....
.....

44-сабақ. Жасыл теңіз тасбақасы

Бұл тамыз айының жұлдызды түні болатын. Жұмыртқалары бар ұя Коста-Рика жағалауынан 60 сантиметр тереңдікте құмда көмілген. Ұяның ішінде жасыл теңіз тасбақаларының 100-ден аса жұмыртқалары бар, олардың әрқайсысының көлемі гольф добымен бірдей. Теңіз тасбақасы балапандарының бірі қозғалып, жұмыртқасынан шыға бастайды. Ол жұмыртқасының қабығын тұмсығының үшкір ұшымен жарады. Теңіз тасбақасының баласы құмның астында көмілсе де, еркіндікке шығады. Аз уақытта ұяның іші қимыл-қозғалысқа

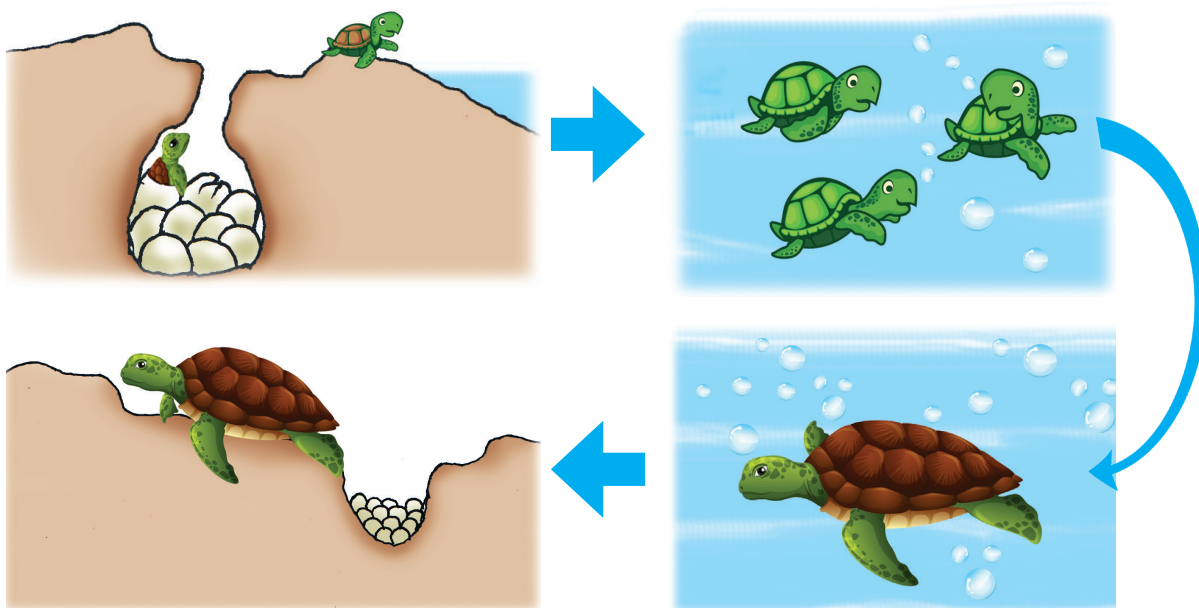
толады. Тасбақаның баласы жоғары қарай шығу үшін жүзбе қанаттарын қолданады. Құмның бетіне шығу бір тәуліктен астам уақытты алуы мүмкін.

1. Мәтін не туралы?
2. Ұяның ішінде қанша жұмыртқа болады?
3. Тасбақа балапандарының жұмыртқадан шығуын сипаттап бер?

1-тапсырма. Суреттегі тасбақалардың көбеюін мұғалім көмегі арқылы айтып беруге әрекет жаса.

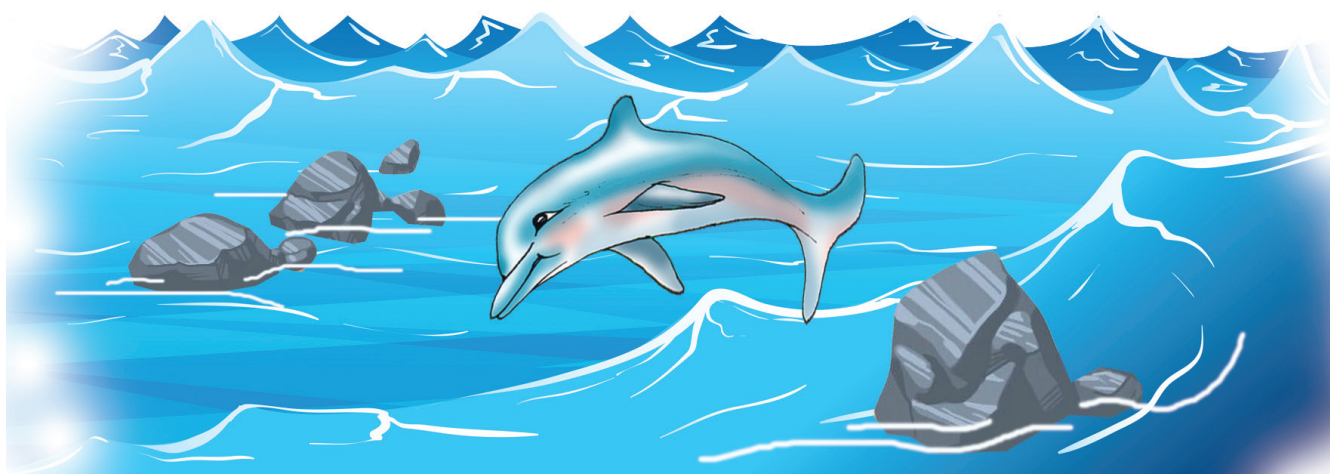

2-тапсырма. Тасбақа жұмыртқасынан жарып шыққаннан кейінгі алғашқы екі әрекетін жаз.

45-САБАҚ. Дельфин

Су асты жартастарының арасындағы жолды тек дельфин ғана білетін. Кеменің келе жатқанын сезісімен көмекке асығатын. «Сақ бол, бұғаз өте қауіпті. Соңымнан жүріп отыр» дегендей, басқару тұтқасындағы кісіден көз алмай, қадала қарайтын.

«Кеме соңымнан келе ме, жоқ па?» дегендей, артына қарайлаған дельфин кеме алдында жүзіп отыратын.

Бұғаздан аман-есен өткен теңізшілер қуаныштан дельфинге қолдарын бұлғап: «Ура!» деп шуласып жататын.

Спиридон Вангели

Сөздікпен жұмыс:

Бұғаз – ені тар су.

1. Кемені көрген дельфин не істеді?
2. Дельфин қандай жануар түріне кіреді?
3. Әңгімеден дельфин туралы не білдің?

Тапсырма. Әңгімеден «Дельфин» сөзі қатысқан сөйлемдерді тауып, көшіріп жаз. Сөйлемнің қай түріне жататынын айт.

46-САБАҚ. Мен не үйрендім?

1-тапсырма. «Домино» сөзжұмбағындағы жасырынған жануар аттарын оқы және дәптерге көшір.

Ж	Ы	Л	Қ	Ы	Е	Ш	К	І
О	А	Қ	О	Я	Н	О	Ү	К
Л	С	Н	Е	Р	С	Ш	Ш	Е
Б	Т	Һ	У	Ұ	И	Қ	І	Р
А	Л	А	Қ	А	Ы	А	К	І
Р	Т	И	І	Н	Р	Ө	Ң	К
Ы	Ө	И	Т	Т	Ү	Л	К	І
С	Б	Ұ	З	А	У	А	А	Ю
Қ	О	Й	Қ	А	С	Қ	Ы	Р

2-тапсырма. Сұрақтар мен тапсырмалар.

- Сұраулы сөйлем дегеніміз не?
- Лепті сөйлем дегеніміз не?
- Бұйрықты сөйлем дегеніміз не?

Сұраулы, лепті, бұйрықты сөйлемдер құрастырып жаз.

III ТАРАУ. ДЕНСАУЛЫҚ ТЕРЕҢ БАЙЛЫҚ

47-сабақ. Шиe тергенде

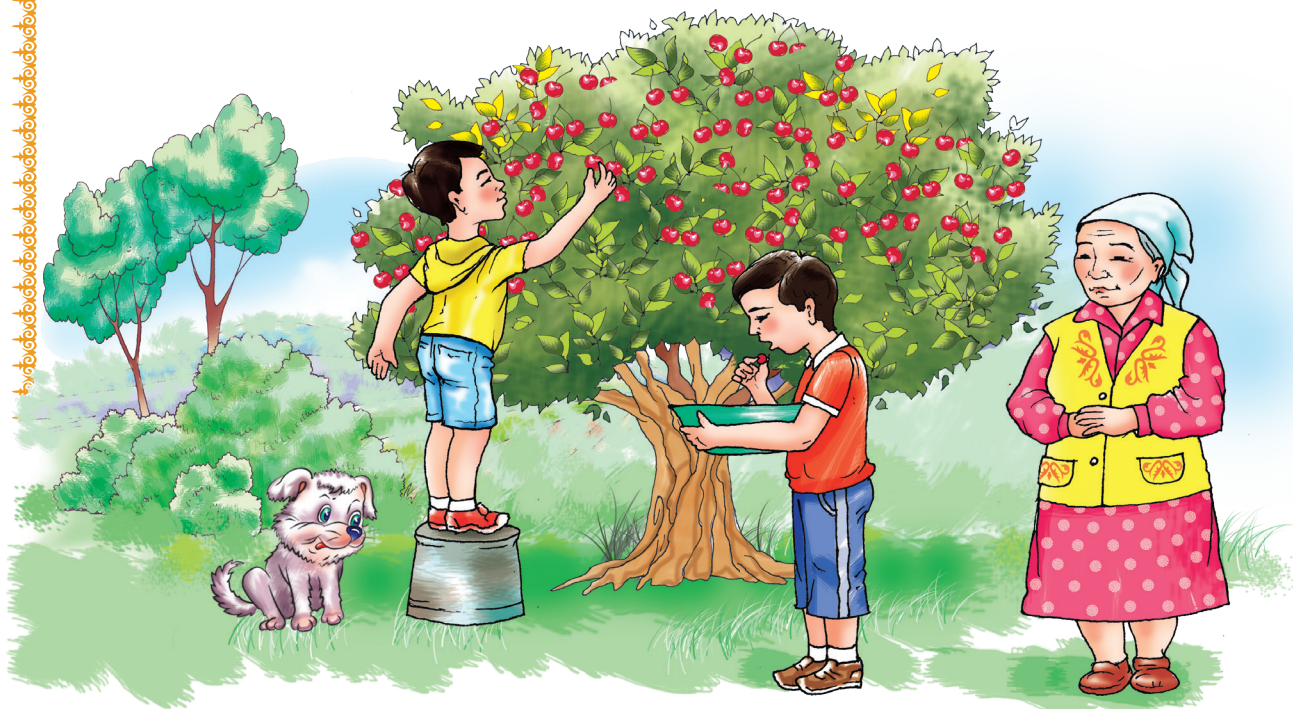
Шиe піскен уақыт. Әмина әже немерелері Айдар мен Қанатты ертіп, шиe теруге орманға келді. Көп ұзамай-ақ шиeге кезікті. Қып-қызыл шиелер шашылған маржандай көз тартады. Айдар терген шиесін қолындағы ыдысқа жинай берді. Қанат шиені тойғанынша жеп, сонан соң өз бетімен ойнап кетті.

Айдар жинаған шиелерін атасына беріп жатып:

Ата, мына шиелерді әдейі сіз жесін деп орманнан әкелдім, – деді.

Көп жаса, Айдаржан! Өскенде сен мені асырайды екенсің, – деді атасы, бір шиені аузына салып.

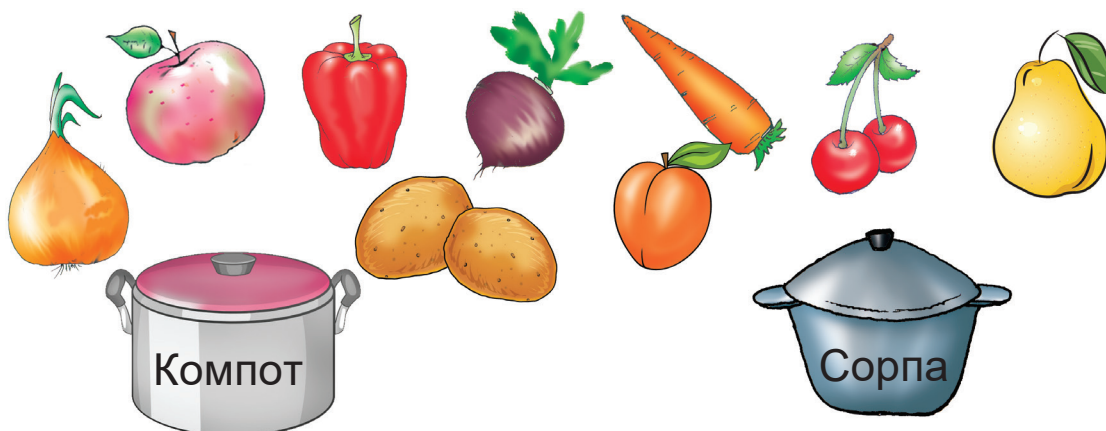
Мәдіхат Төрежанов

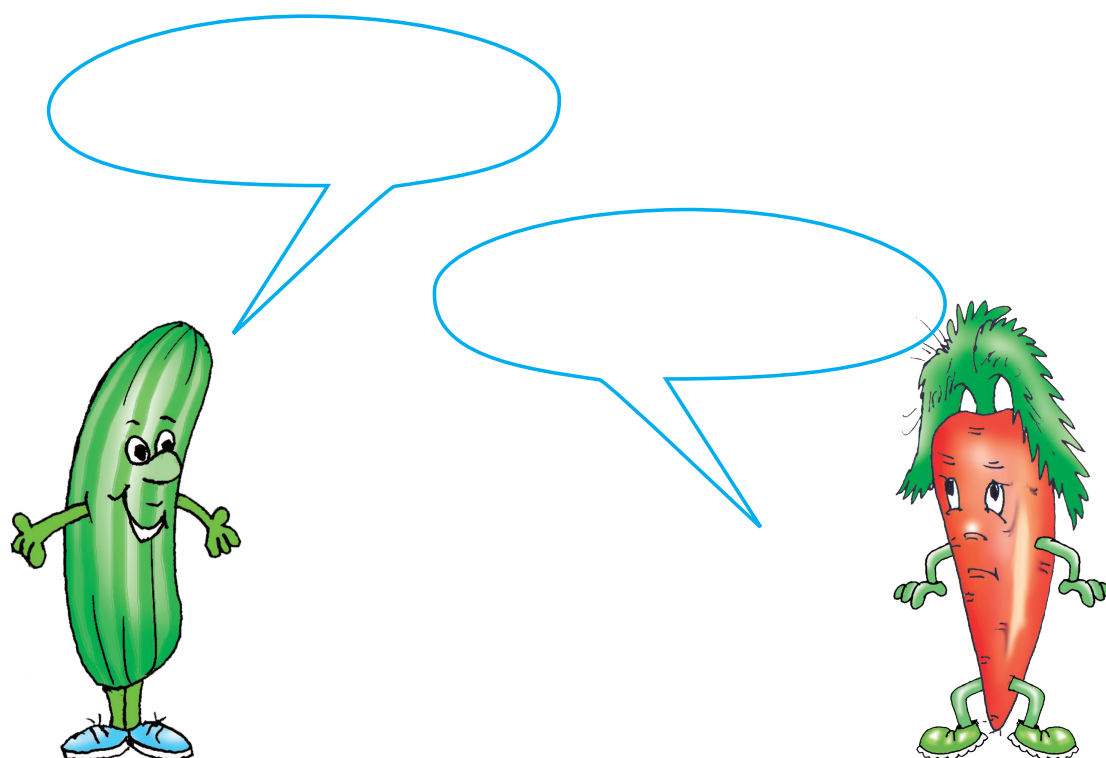
Сөздегі дауыссыз дыбыстар жуан болса, ондағы дауыссыз дыбыстар да жуан айтылады: дала, алмұрт, тазалық.

1-тапсырма. Суретте берілген ыдыстарға қажетті жемістер мен көкөністерді сәйкестендір.

2-тапсырма. Суретке қарап көкөністердің таласын диалог түрінде дәптеріңе жаз.

48-САБАҚ. Жемістер мен көкөністер

Күз келді. Күзде жемістер мен көкөністер піседі. Олар ащы, тәтті, қышқыл болады. Біз күзде көкөністер мен жемістерді жинаймыз. Жемістер мен көкөністерде дәрумендер бар. Жемістер мен көкөністер өте пайдалы.

1. Мәтін не туралы?
2. Жемістер мен көкөністер неге бай болады?
3. Көкөністер мен жемістердің адам ағзасы үшін пайдалы жақтарын айт?

1-тапсырма. Суреттегі көкөністердің атын тап.

2-тапсырма. Көкөністердің түрі мен дәмі жағынан салыстырып жаз.

Үлгі: Пияз – ащы, қызылша – тәтті, қызанақ – ...

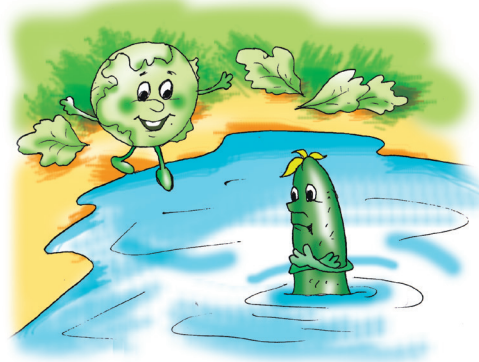
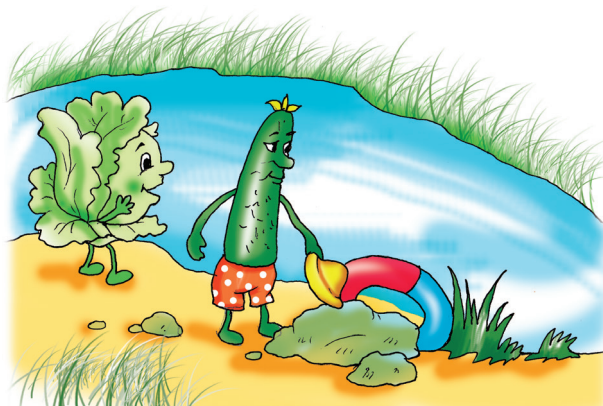
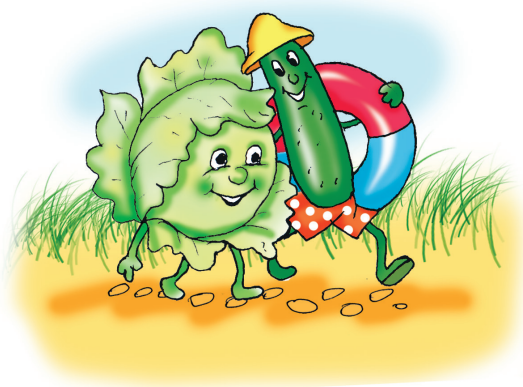
49-сабақ. Қияр мен қырыққабат

Ертеде қияр мен қырыққабат қол ұстасқан дос болыпты. Бір күні екі дос суға шомылуға өзенге келіпті. Келген бетте қияр шешініп, суға күмп беріпті де, жүзе бастапты. Қырыққабат бір-бірлеп, қабат-қабат «көйлегін» шешкенше күн де батып, қас қарайыпты. Осыған дейін су ішінде қалшылдап тұрған қиярдың терісі әбден күлдіреп кетіпті. Қиярдың қабығындағы бүршіктер, міне, содан пайда болыпты.

1. Мәтін не туралы?
2. Қияр мен қырыққабат өзенге не үшін келді?
3. Қиярдың қабығындағы бүршіктердің пайда болуына қырыққабаттың айыбы бар ма?

Сөздегі дауысты дыбыстар жіңішке болса, ондағы дауыссыз дыбыстар да жіңішке болып айтылады: сәбіз, тәтті, нәк, шие.

1-тапсырма. Қияр мен қырыққабат болып олардың пайдалы жақтарын мұғалім көмегінде айтуға әрекет жаса?

2-тапсырма. Ребусты шеш және дәптеріңе жаз.

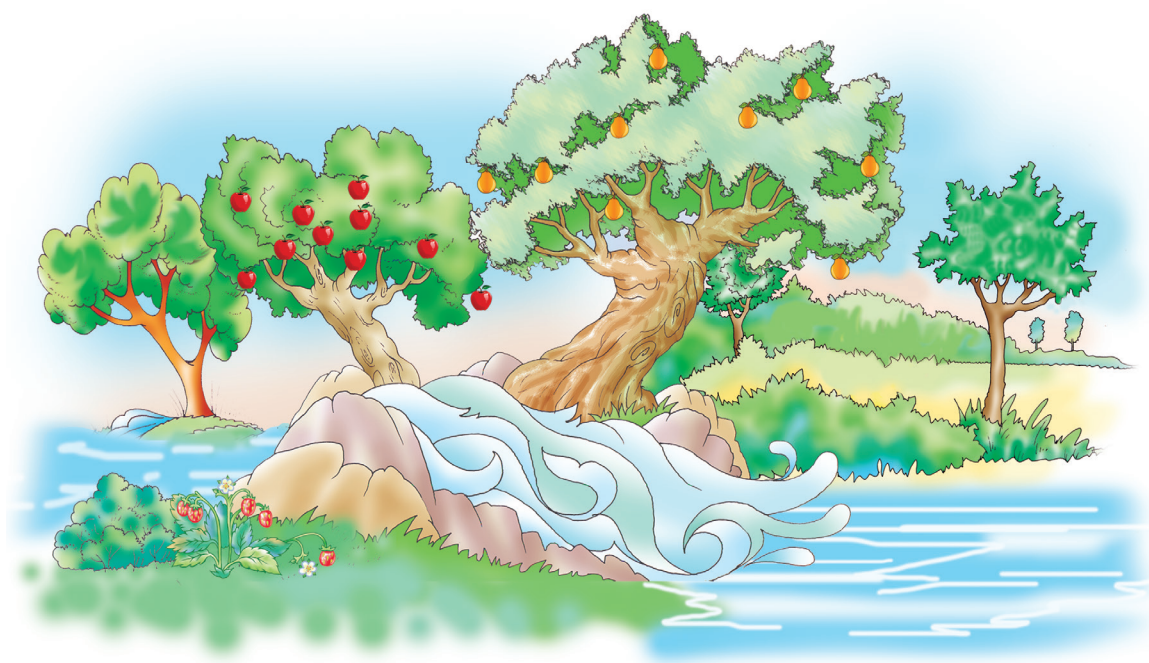
мен

-де дәру-

мендер көп болады. Олар адамға пайдалы.

50-сабақ. Жеміс бағында

Бау – бақшаға сән – көрік:
Жүзім,
Шие,
Алма,
Өрік.
Бағбан ата жемісін
Қарай бердік таң болып.
Айтады ата елге сыр:
Жемісіңді жерге өсір.
Ерінбегін ешқашан,
Еңбек еткен көл-көсір.

Бейсебай Кірісбайұлы

1. Өлең не жайлы?
2. Өлеңде қандай жемістер қатысқан?

1-тапсырма. Сөздердің мағынасын түсіндір және жаз.

Бау – тау	жерге – ерге	шие - ие
Көрік-өрік	елге – ерге	Бағбан – Бағлан

51-сабақ. Жүзім жегісі келген Қасқыр

Бір жүзімге тойып, баудан шығып

келе жатады. Оны көрген :

Жүзімді қайдан жедің? Айтшы, менде жейін.

Егер:

Айтпасаң, өзіңді жайратамын! – дейді ақырып.

Ойбай, Қасеке құлдық! – дейді түлкі жымыңдып. Сізден несін жасырайын. Жүріңіз, ертіп алып барайын...

осыны айтты, да -ды ертіп апарып, өзіне үйреншікті тесіктен бауға кіргізіп жібереді.

таңсық көрген жүзіміне әбден тойып, баудан қайта шығайын десе, әлігі тесіктен өте алмай, кептеліп қалады.

Мұны көрген :

Қасеке тым көрсеқызар екенсіз! Артын ойламағанға сол керек! – деп, әрі қарай жүре беріпті.

1-тапсырма. Мұғалім көмегінде жүзімнің пайдалы жақтарын айтуға әрекет жаса.

2-тапсырма. Ертегіде «түлкі» қатысқан сөздерді тауып жаз.

52-сабақ. Көкөніс

Әкелді анам базардан,
Барлығынан тазарған.

Ас қылатын мен асты,
Деп өзара таласты.

Пышақ өткір құралды,
Бәрі қалмай туралды.
Қазанға кеп түсті де,
Қайнап-қайнап пістіде.

Айналды бір дәмді асқа,
Амалың жоқ нанбасқа.

1. Өлең не туралы?
2. Өлеңдегі көкөністерді ата?
3. Көкөністер не үшін таласты?

1-тапсырма. Сөйлемдерді көшіріп жаз.

Көкөністер мен жемістерден жасалған тағам денсаулыққа пайдалы. Себебі олардың құрамында дәрумендер көп.

2-тапсырма. Көкөніс пен жеміс аттарын буынға бөліп жаз.

53-сабақ. Дәрумендер

– Алинұр, сен дәрумендер туралы білесің бе?

– Иә, А, В, С, Д дәрумендері жемістер мен көкөністерде бар.

– Айтшы, онда орамжапырақта қандай дәрумен бар?

– Орамжапырақта дәрумен көп. Ондағы В дәрумені көздің көруін жақсартады.

Балалар, сендер жемістер мен көкөністердегі дәрумендердің пайдасы жайлы мәліметтер білесіңдер ме?

1-тапсырма. Жұмбақтың шешуін тап. Оның пайдасы туралы айт.

Қалың киімді ұнатады,
Шешіндірсең жылатады. (.....)

2-тапсырма. Көркем жаз.

Адамның денсаулығы дұрыс тамақтануға байланысты. Тамақ дәмді әрі пайдалы болуы тиіс.

54-сабақ. Сәбіз

Жүректің болар түгі мың.
Қорыққан жоқпын түк, інім.
Ұрыққа құрғақ құм қосып,
Сепкенмін сәбіз тұқымын.

Сегіз-он күнде өніп тұр,
Жүйекке барып қарасам.
Қажет боп әбден тұрған соң
Екі – үш мәрте суардым.

Жапырақ шықты жалбырап,
Өскендер өсті албырап.
Сәбізді әбден жетілтті
Әр жұма жауған жаңбыр-ақ.

Болашақ аспаз сол болар
Сәбізге берді зор баға.
«Мүшәктің» бәрі арқасы
Бал тартып тұрса сорпа да.

Піскен соң қызыл алауда,
Ып-ыстық болып палау да,
Жаман жоқ аста, алайда
Сәбізсіз палау палау ма?!.

Мекембай Омарұлы

Сөздікпен жұмыс.

Мүшәк – сәбіздің түрі.

1-тапсырма. Сәбіз салып дайындалатын барлық тағам аттарын ата және жаз.

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздердерді тауып жазыңдар.

Сегіз-он ... өніп тұр,
Жүйекке барып қарасам.
Қажет боп ... тұрған соң
Екі – ... мәрте суардым.

Есте сақта!

Сәбізде А, В, С дәрумендері бар.
Бұл дәрумендер ас қорыту мүшесінің қалыпты жұмыс істеуіне көмектеседі.

55–56-сабақтар. Тәнім менің тіл қатар

Бал, балақан, ойлашы,
Ой түбіне бойлашы.
Он екі мүшең түп-түгел,
Тіршіліктің қоймасы.

КӨЗ

Жақсы, жаман нәрсенің,
Ол бәрін де көреді.

Жақсыларын ішінен,
Саған айтып береді.

ҚҰЛАҚ

Жақсы сөзді тыңдаймын,
Жаман сөзге қыңбаймын.
Жақсы хабар естісем,
Жеткізгенше тынбаймын.

МҰРЫН

Сезіміме сыйысты,
Сезем барлық иісті.
Адам жаман иісті,
Иіскемеуге тиісті.

АУЫЗ

Ауызбын деп жей берем,
«Бере берсе» дей берем.
Артық ішіп қоям деп,
Таяқ жеймін кейде мен.

ТІС

Болса егер тіс бүтін,
Болар сенде іш бүтін.
Ауырмаған адамда,
Әрқашан да іс бүтін.

ТІЛ

Сезем ащы-тәттіні,
Жұмсақ пенен қаттыны.
Байланысты тек маған
Балалардың шаттығы.

1-тапсырма. Диалогты толықтыр. Сөйлемнің қай түрлері қатысқан?

- Сенің көзің не үшін керек?
- .....
- Сенің құлағың не үшін керек?
- .....
- Сенің мұрның не үшін керек?
- .....
- Сенің аузың не үшін керек?
- .....
- Сенің тілің не үшін керек?
- .....

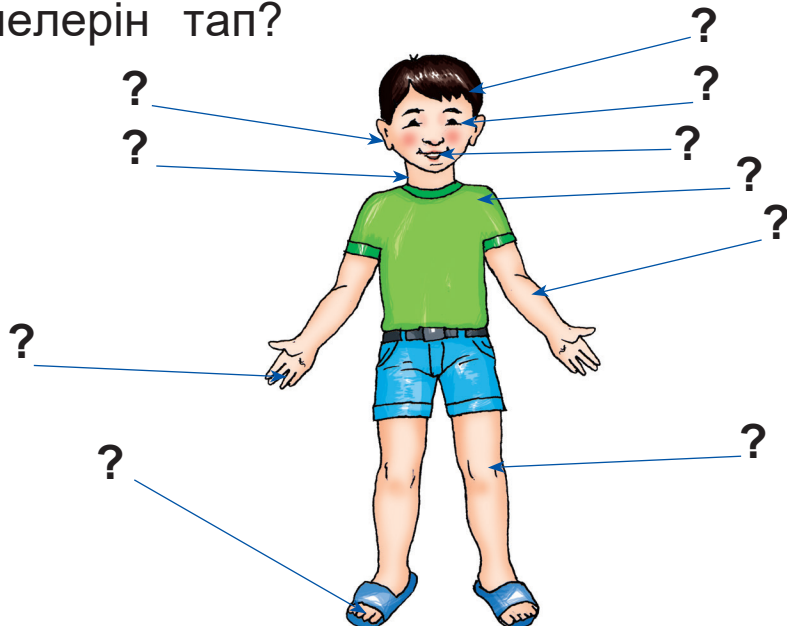
2-тапсырма. Жұмбақтарды көшір және шешімін буынға бөліп жаз.

Сөз ұққыш –
Қос тұтқыш. (.....)

Үңгір түбінде жалбырап,
Өсіп тұр жалғыз жапырақ. (.....)

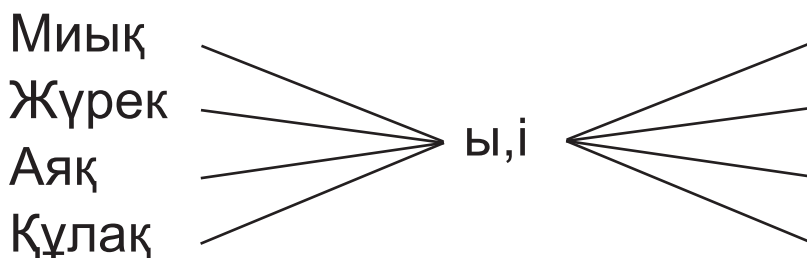
3-тапсырма. Суретке қарап, адамның дене мүшелерін тап?

4-тапсырма. Берілген сөздерге **ы, і** әріптерінің тиістісін жалғап жаз.

57-сабақ. Менің жадым – менің байлығым

Менің жадым

Ойнай бермей, ойлашы,
Ой түбіне бойлашы.
Менің жадым сыр сандық,
Ақылымның қоймасы.
Ата сөзін тыңдаймын,
Ана сөзін тыңдаймын.
Жаттап алып жақсысын,
Жаман істер қылмаймын.
Ертегі де оқимын,
Өлеңді де оқимын,
Бәрін, бәрін, бәрін де
Есте сақтап тоқимын.

Әбдірахман Асылбек

1. Өлең не туралы?
2. Сен қандай баланы ойлы бала деп ойлайсың?
3. Ойлы баланың бойында қандай қасиеттердің болуы тиіс деп білесің?
4. Сен өлеңдегі балаға ұқсағың келе ме? Ол үшін не істеу керек?

1-тапсырма. Сандарға мұқият қара. Екі рет қайталанған сандарды ата. Сандарды сөзбен жаз.

2-тапсырма. Сөздерді оқып шығындар. Әр қайсысына ауызша кім? Не? деген сұрақ қойындар.

Ой, ақыл, мен, ертегі, іс, ата, ана, сандық, ойын.

кім? .....

не?.....

58-САБАҚ. Ақ серек пен көк серек (ұлттық ойындар, спорт)

Ақ серек, көк серек

Ақ серек, көк серек,
Бізден сізге кім керек?
Ай керек-ау, ай керек,
Айдың жүзі дөңгелек.

Ақ серек пен көк серек,
Шауып алдым бәйтерек,
Сонау тұрған Айнабектің өзі керек.

1. Өлең не туралы?
2. Өлең қайсы ұлттық ойын жайлы?
3. Қандай ұлттық ойындарды білесің?

1-тапсырма. Сұрақтарға жауап бер.

1. «Ақ серек, көк серек» ойынына неше ойыншы қатысады?
2. Ойынның шартын өзгертуге бола ма?
3. Сен қандай ойын шарттарын қосқан болар едің?

2-тапсырма. Өлеңді дәптерге көшіріп жаз.

Кім? кімдер? не? нелер? сұрақтарына жауап беретін сөздер адамның, жануарлардың және заттардың атын білдіреді: Айсұлу, кітап, қасқыр.

59-сабақ. Тақия тастау

Айжан, Марат, Мұрат, Айдос, Ернар, Бауыржан «Тақия тастау» ойынын ойнап жатыр. Айжан тақияны тастап жөнелді. Марат тақияны қолға алып соңынан жүгіре кетті. Айжан өте зерек қыз ол Маратқа ойын шартын бұзғаны жайлы айтып ренжіп қалды.

1-тапсырма. Мұғалімнің көмегімен «Тақия тастау» ойынының шартын айтуға әрекет жаса.

2-тапсырма. Суретке қарап мәтін құрастыр.

60-сабақ. Тоғызқұмалақ

Тоғызқұмалақ – қазақ халқының ұлттық ойыны. Ойын тақтайшасында он сегіз ұя бар. Әр ұяға тоғызқұмалақтан салынады. Ойынға екі адам қатысады. «Тоғызқұмалақ» ойыны кісінің ой өрісін ұлғайтуға, тапқыштыққа, ұғымды, ұқыпты болуға үйретеді.

Тоғызқұмалақ – спорт ойындарының бір түрі.

Тапсырма. Қазақтың ұлттық спорт ойындарының атын жаз. Оның ішіндегі қалаған спорт түрі туралы айт.

61-сабақ. Асық

Жаздың күні. Аспан шайдай ашық. Бір топ бала асық ойнауда. Бәрі де ойынның қызығына батқан. Қолдарындағы қорғасын сақаларын шиырып, қаз-қатар тізілген асықтарды дәлдеп соғуда. Бүгін, шыны керек, Сапар

жақсы ойнады. Асық тігіп ойнау барысында ол он шақты асықты ұтып алды. Солардың арасынан және бір асықты таңдап алды да:

– Мына бір асық маған өте ұнап тұр. Қолға ұстайтын мықты сақа болатындай екен. Бұны мен қызыл бояуға бояп, ішіне қорғасын құямын, – деді.

Сөйтті де, қалған асықтарының бәрін де екі уысына толтырып алды. Содан соң бәрі де үй-үйлеріне қарай бет алды.

Нұрғали Қадырбаев

1. Әңгіме не туралы?
2. Әңгімеге тақырып қой?

86

1-тапсырма. Диалогты жалғастыр.

– Әлия, сен наурыз мерекесі «Ұлыстың ұлы күні» деп аталатынын білесің бе?

– .....

– Наурызда қандай ұлттық ойындар ұйымдастырылады?

– .....

2-тапсырма. Әңгімедегі Сапардың сөзін қатесіз дәптерге көшір.

62-сабақ. Арқан тарту

Спорт алаңында достарыммен «Арқан тарту» ойынын ойнадық. Бұл ойында біз екі топқа бөлініп ойнадық. Ойын шарты бойынша екінші топ жеңіске жетті. Азатбек, Нұржігіт, Ерасылдар алғыр ойыншылар. Келесі ойында бізде жеңіске жетеміз! – деген үмітпен ойын соңында шешім қабылдадық.

1-тапсырма. «Дені саудың – жаны сау» деп неліктен айтылады?

2-тапсырма. Көркем жаз.

Денсаулық – байлық негізі.
Спорт – денсаулық кепілі.

63-сабақ. Спорт

Спорт, спорт, спорт,
Денсаулыққа пайдалы.
Секірген әрі жүгірткен
Жаттықтырған адамды.
Хоккей менен волейбол
Допты теуіп қақпаға,
Ойнаймыз біз футбол.
Шаңғы, коньки, шанамен
Биік таудан асамыз,

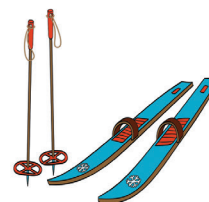
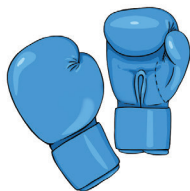
Бокс пенен күресте
Алтын, күміс алғанбыз.
Спорт сенің серігің –
Жанға дауа, қолға күш.
Сергітетін адамды-
Қимыл менен қозғалыс.

1. Өлең не туралы?
2. Өлеңде қайсы спорт түрлері берілген?

1-тапсырма. Суреттегілер қай спортшының спорт құралы екенін айт.

2-тапсырма. Өлеңдегі спорт түрлерін көркем жаз.

64-сабақ. Спорт үйірмесі

Мектепте ашылып
Спорттық үйірме,
Жатырмыз жазылып.
Кім қайда барады?
Қай спорт түріне
Барса топ жарады?!
Сәкенге сүйікті
Күрескен оңтайлы,
Сыбанып білекті.
Ал, бокс лайық
Сәкенге бұзақы,
Өзі тұр сұранып.
Төкенге дембелше
Штанга келеді,
Қара күш дем берсе.
Бар мұның талабы
Шахмат ойнауға,
Тек Өскен жарайды.

Ескен Елубай

1. Өлең мазмұны бойынша мектебінде қандай үйірмелер бар?

Зат есім

Жекеше (түрі)
Кім? Не?

Көпше (түрі)
Кімдер? Нелер?

Кім? кімдер? деген сұрақтар адамдарға байланысты қойылады: аға, ата, аналар.
Не? нелер? деген сұрақтар заттар мен жануарларға байланысты қойылады: кітап, машина, компьютер, кітаптар.

1-тапсырма. Суреттегі он айырмашылықты тауып айт?

2-тапсырма. Спорт үйірмесіндегі спортшылардың есімдерін буынға бөліп жаз.

Үлгі: Өскен – Өс-кен.

65-сабақ. Футбол

Айқай шу біздің көшеде,
Шапқылап жүрген балалар.
Доп құмай бала өсе ме,
Қара тер бәрі, қарап ал,
Ұрсады бірі «Шегінбе»!

«Тепсеңші, ей, енді бұлданбай!»
Жеңілсе елдің алдында.
Көрінер қайтып бұл жұртқа?!
Жинады Камал достарын:
«Алаңды тастап аттама!»
Жеңіске үлес қосқаның –
Доп салсаң қарсы қақпаға.

*Тәжік ақыны Г.Сафиевадан
аударған Фариза Оңғарсынова*

1-тапсырма. Суреттегі он айырмашылықты тауып айт?

2-тапсырма. Өлеңдегі Камалдың сөзін дәптерге көшіріп жаз.

66–67-сабақтар. Хоккей

Мұз айдынында бір топ бала хоккей ойнады.

Шайба, шайба, – деген дыбыстар шығып жатты. Сол кезде Марат қарсыластар қақпасына шайба соқты.

Жарайсың, Марат! – деді балалар.

1. Мәтін не жайлы?
2. Теледидардан хоккей ойынын көргенсің бе?

1-тапсырма. Суреттегі спорт түрлерін айт.

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына кімдер? нелер? сұрақтарына жауап беретін сөздерді жаз.

Спортшы – ...

Ойыншы – ...

Күресші – ...

Хоккейші – ...

доп – ...

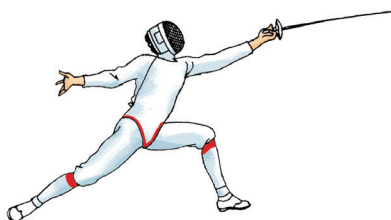
парашют – ...

ракетка – ...

шайба – ...

3-тапсырма. Суретте қайсы спорт түрлері берілген?

4-тапсырма. Мәтінді қатесіз көшіріп жаз. Заттың атын білдіретін сөздерді тап.

Ирода Төлегенова сегіз жасынан бастап теннис спортымен шұғылданады. Ол – спорт чемпионы.

68-сабақ. Ирода Төлегенова

Ирода Төлегенова Ташкент қаласында дүниеге келген. Сегіз жасынан бастап Ирода бапкер Владимир Капланмен «Пахтакор» стадионының теннис кортында жаттығуды бастайды. Ол алғаш Лондонда қыздар арасында өткізілген Уимблдон турнирінде жеңіске жетеді. Одан соң Москва қаласында өткізілген қыздар арасындағы Дүниежүзілік ойындарда қола медаль жеңіп алды. Ирода 17 жасында қыздар арасында Азия чемпионы, ал ересектер арасында екі халықаралық турнирдің жеңімпазы атанды.

1. Мәтін кім туралы?
2. Ирода Төлегенова саған неліктен ұнайды?
3. Өзбекстанда тағы қандай теннисшілерді білесің?

1-тапсырма. Мәтінді қатесіз көшіріп жаз.

Менің атым – Ақмарал. Мен спортпен айналысамын. Күнде таңертең тұрып дене жаттығуларын жасаймын. Маған теннис спорты ұнайды. Мен атақты спортшы болғым келеді.

2-тапсырма. Бағанға бөліп жаз.

Үлгі:

Спорт түрі

Теннис

Ауыр атлетика

Спортшы

Ирода Төлегенова

Руслан Нуриддинов

69-сабақ. Мен не үйрендім?

- ❓ – Пайдалы дәрумендер деп нелерді атаймыз?
- Жанат шиелерді кімге берді?
  - Бұл тарауда сен қандай ұлттық ойындармен таныстың?
  - Спорт түрлерін ата?
  - Ирода Төлегенова кім?

1-тапсырма. Сәйкестендір.

1. Қолдарымен бір допты,
Он екі ойыншы соқты.

2. Кімнің ұшқыр ойы?
Сайысатын кімдер, айт,
Үш раунд бойы?

2-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді тауып жаз.

Ат жарысы

Ұлттық спорт түрінің бірі – ... жарысы. Ат жарысы тек жазық жерлер мен ипподромдарда ....

Атты жарысқа дайындаудың үлкен маңызы бар. Егер ... дайындығы кем болса, ... жеңіске жете алмайды. Атты дұрыс баптап үйреткен ... ғана жеңіске жетеді.

Қажетті сөздер: Спортшы, аттың, ат, өткізіледі.

96

3-тапсырма. Дәптеріңде жалғастыр.

Пайдалы дәрумендер	Денсаулығымыз мықты болуы үшін	Ұлттық ойындар	Спорт түрлері

70–71-сабақтар. Қайталау

1-тапсырма. Өлеңді мәнерлеп оқы және көшіріп жаз.

Кім ойлап тапқан!
Сөздерді ең аяулы

Жақсы көріп жаттадым.
Енді білдім оларды
Кімнің ойлап тапқанын.
Ана деген сөзді де,
Аға деген сөзді де,
Әке деген сөзді де,
Тәте деген сөзді де,
Ата деген сөзді де,
Апа деген сөзді де,
Ойлап тапқан балалар!

2-тапсырма. Суреттен пайдаланып диалог құрастырыңдар.

- Сенің әпке-ң бар ма?
- Менің әпке-м бар.
- Сенің қарындас-ың бар ма?
- Менің қарындас-ым бар.

– Сенің -ң бар ма?

– Сенің -ң бар ма?

– Сенің -ң бар ма?

– Сенің -ң бар ма?

3-тапсырма. Сұрақтар мен тапсырмалар:
1. Қандай сөздер бас әріппен жазылады?

2. Жанұя сөзіне мағыналас қандай сөздерді білесіңдер?
3. Сөйлем нелерден құралады?
4. Дыбыстар мен әріптердің айырмашылығы неде?
5. Дауысты дыбыстарды айт.
6. Дауыссыз дыбыстарды айт.

4-тапсырма. Айнұр мен Асқардың диалогын оқы.

Айнұр, саған қайсы мереке ұнайды?

Маған 8-Наурыз әйел-қыздар мерекесі ұнайды.

Маған Жаңа жыл мерекесі ұнайды.

Асқар, саған қайсы мереке ұнайды?

5-тапсырма. Жұмбақтардың жауабын тауып, дәптерлеріңе көшіріп жаз.

*Жалт-жұлт етеді,
Ұстасаң еріп кетеді.*

*Есікті ашсам – ентелей кіреді,
Сыртқа шықсам – еркелей үреді.*

6-тапсырма. «Мен табиғатты қорғаймын» тақырыбында өз жобанды айт.

Табиғатты қорғау үшін істі неден бастау керек?

Істі неден бастайсың?

Бұл жұмыстардан кейін нелер өзгереді?

7-тапсырма. Мақалдарды көшіріп жаз. Тағы қандай мақалдар білесің?

Жаңбыр жауса жер ырысы.
Таза ауа – дертке дауа.

8. 1-маусым – халықаралық ..... күні.

- а) әйел-қыздар
- ә) жаңа жыл
- б) балаларды қорғау.

9. «Туған күн» әңгімесіндегі баланың аты кім?

- а) Бекболат
- ә) Есет
- б) Азамат

10. Мекембай Омарұлы «Айналайын» өлеңінде Ай, Күн деп кімдерге айтады?

- а) балаларға
- ә) достарына
- б) үлкендерге

Екінші тарау бойынша тест-сұрақтары

1. «Су айналымы» әңгімесіндегі Аяулым неден көмек сұрады?

- а) күннен
- ә) желден
- б) жаңбырдан

2. Кемпіқосақтың неше түсі болады?

- а) сегіз
- ә) алты
- б) жеті

3. «Бидай мен кекіре» әңгімесінде қайсы қасиет туралы айтылған?

- а) мақтаншақтық
- ә) жалқаулық
- б) әдепсіздік

4. «Туған өлке» әңгімесінде Нұржан нені көрді?

- а) көгілдір аспанды
- ә) асқар тауларды
- б) қалың орманды

5. Қыста құлағым үсіп кетті, Үсіп, ісіп кетті – деген жаңылтпашта қай мезгіл суреттелген?

- а) күз
- ә) көктем
- б) қыс

6. Қай жыл мезгілінде табиғат оянады?

- а) көктем   ә) күз   б) жаз

7. Еті тамақ, жүні киім болатын жануарларды қандай жануарлар деп атаймыз?

- а) жабайы жануарлар
ә) үй жануарлары
б) су жануарлары

8. «Жанашыр Жандос» әңгімесінде Жандос қайсы жануарға жанашырлық жасады?

- а) қозы   ә) құлын   б) лақ

9. Тасбақа ұясында неше жұмыртқа болады?

- а) 80 нен аса   ә) 100 ден аса
б) 50 ден аса

10. Дельфиндердің пайдасы неде?

- а) адамдарға көмек береді
ә) балықтарды жейді
б) әдемі ән айтады

Үшінші тарау бойынша тест-сұрақтары

1. «Шие тергенде» әңгімесіндегі Қанаттың қателігі неде?

- а) шиенің сабақтарын сындырды
ә) шиені тойғанша жеді
б) Қанат жинаған шиелерін атасына берді

2. Көкөністер берілген қатарды көрсет?

- а) алмұрт, өрік
ә) орамжапырақ, картоп
б) алма, банан

3. Алма, жүзім, өрік, алмұрт бұлар – .... .
а) жемістер ә) көкөністер б) өсімдіктер

4. «Жүзім жегісі келген қасқыр» ертегісінде қайсы жаман қасиет туралы айтылады?
а) аңқаулық ә) ақымақтық б) көрсеқызарлық

5. «Сәбіз» өлеңін кім жазған?
а) Мекембай Омарұлы
ә) Әбдірахман Асылбек
б) Бейсебай Кірісбайұлы

6. Сәбізде қандай дәрумендер болады?
а) А, В, С ә) Д, С, В б) А, Д, С

7. Адамға тіл не үшін керек?
а) көру үшін ә) сөйлеу үшін б) тыңдау үшін

8. Ұлттық ойын қайсы қатарда көрсетілген?
а) теннис ә) асық ойыны б) бокс

9. Бокс, футбол, теннис, баскетбол –
а) спорт түрлері
ә) ұлттық ойындар
б) спорт үйірмелері

**10. Доп қумай бала өсе ме,
Қара тер бәрі, қарап ал,
Ұрсады бірі «Шегінбе»! – спорттың
қай түрі берілген?**
а) баскетбол
ә) футбол
б) волейбол

O'quv nashri

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI

1-qism

(Qozoq tilida)

*Umumiy o'rta ta'lim maktablarining
1-sinfi uchun darslik*

Суретші Ферузбек Матякубов

*Редакторы Тәжібаева Айдын
Көркөмдеуші редакторы Сарвар Фармонов
Техникалық редакторы Акмал Сулаймонов
Дизайнер Дилмурод Мулла-Ахунов
Компьютерде беттеген Феруза Хасанова*

*Басуға 01.07.2021 жылы рұқсат етілді.
Пішімі 60×84¹/₈. Гарнитурасы «Arial». Кеглі 18.
Офсеттік қағаз. Шартты баспа табағы 12,09.
Есептік баспа табағы 6,71. Таралымы 6690.
Тапсырыс № ____.*

*«Yangiyul Poligraph Service» ЖШҚ-ның баспаханасында басылды.
112001. Ташкент облысы, Янгийул қаласы,
Самарқант көшесі, 44-үй.*